

MARCIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2012/7-8 szám

Tartalom

[Villám](#)

- [Ballai László: Átló](#)

[Emlékezet](#)

- [Négyezer éve írták](#)
- [Kétezer éve írták](#)
- [Széchenyi István: Hitel, IX. rész](#)
- [Ballai László: Napóleon és Hitler](#)
- [Illyés Gyula: Puszták népe](#)
- [Egy hónapja történt](#)
- [Egy hónapja írták](#)
- [Három hete írták](#)
- [Három hete történt](#)

[Délibáb](#)

- [Petőfi Sándor: Az elhagyott zászló](#)
- [Petőfi Sándor: Az én Pegazusom](#)
- [Petőfi Sándor: Homér és Oszián](#)
- [Ballai László: Meghalni](#)
- [Hunyady Sándor: Aranyfűst](#)
- [Örkeny István: Niagara Nagykováház](#)
- [Ballai László: Sári Pista hegedűje](#)
- [József Attila: Levegőt](#)
- [Csupor András: Az elfoglalt birtok](#)
- [Dull Ernő: Jelmondat](#)
- [Dull Ernő: Volt Magyarország](#)
- [Ady Endre: Vízión a lápon](#)
- [Ady Endre: Menekülj, menekülj innen](#)
- [Ady Endre: Fölszállott a páva](#)

[Húrok](#)

- [Ballai László: Botrány az Operában](#)
-

Villám

Ballai László: Átló

Ló
dobog
a téren
át.

Emlékezet

Négyezer éve írták

Mózes IV. könyve, 22. rész

– részlet –

21. Felkele azért Bálám reggel, és megnyergelé az ő szamarát, és elméne a Moáb fejedelmeivel.

22. De megharaguvék Isten, hogy elmegy vala ő. És megállá az Úrnak angyala az útban, hogy ellenkezzék vele; ő pedig üget vala az ő szamarán, és két szolgája vala vele.

23. És meglátá a szamár az Úrnak angyalát, a mint áll vala az úton, és mezítelen fegyvere a kezében; letére azért a szamár az útról, és méne a mezőre; Bálám pedig veré az ő szamarát, hogy visszatérítse azt az útra.

24. Azután megállá az Úrnak angyala a szőlők ösvényén, holott innen is garád, onnan is garád vala.

25. A mint meglátá a szamár az Úrnak angyalát, a falhoz szorula, és a Bálám lábát is oda szorítá a falhoz; ezért ismét megveré azt.

26. Az Úr angyala pedig ismét tovább méne, és megállá szoros helyen, hol nem volt út a kitérésre, sem jobbra, sem balra.

27. A mint meglátá a szamár az Úrnak angyalát, lefeküvék Bálám alatt, azért megharaguvék Bálám, és megveré a szamarat bottal.

28. És megnyitá az Úr a szamárnak száját, és monda a szamár Bálámnak: Mit vétettem néked, hogy immár háromszor vertél meg engem?

29. Bálám pedig monda a szamárnak: Mert megcsúfoltál engem! Vajha volna fegyver a kezemben, nyilván megölnélek most téged.

30. És monda a szamár Bálámnak: Avagy nem te szamarad vagyok-é, a melyen járni szoktál, a mióta megvagy, mind e napig? Avagy szoktam volt-é veled e képen cselekedni? Az pedig felele: Nem.

31. És megnyitá az Úr a Bálám szemét, és látá az Úr angyalát, a mint áll vala az útban, és mezítelen fegyverét az ő kezében; akkor meghajtá magát és arczra borula.

32. Az Úrnak angyala pedig monda néki: Miért verted meg a te szamaradat immár három ízben? Ímé én jöttem ki, hogy ellenkezzem veled, mert veszedelmes ez az út én előttem.

33. És meglátott engem a szamár, és kitért én előttem immár három ízben; ha ki nem tért volna előlem, most meg is öltelek volna téged, őt pedig életben hagytam volna.

34. Monda azért Bálám az Úr angyalának: Vétkeztem, mert nem tudtam, hogy te állasz előttem az útban. Most azért, ha nem tetszik ez néked, visszatérek.

35. Az Úrnak angyala pedig monda Bálámnak: Menj el e férfiakkal; mindazáltal a mit én mondok majd

néked, azt mondjad. Elméne azért Bálám a Bálák fejedelmeivel.

Kétezer éve írták

Simon mágus halála

– részlet Péter evangéliumából –

A szemfényvesztő Simon ígéretet tón a sokaságnak: be fogja bizonyítani, hogy Péter nem az igaz Istenben, csupán Isten képzelmeiben hisz. Tovább folytatá hát varázslatait, akikben Péter tanítványai nevetséget találtak csupán. Nagy derűtségek tárgyává lón, amikor szellemeket idéze eléjük, melyek persze árnyképek valának csupán, nem pedig igazi szellemek.

Simon mágus terjengősen beszélt vala a varázslás tudományáról, sőt egy darab ideig meg is gyógyította a sántákat és a vakokat, és olybá tűnt, mintha még halottakat is feltámasztott és mozgásba hozott vala, így Nikosztraszt.

Csak hogy Péter mindenütt a nyomában járva a sokaság jelenlétében bizonyítá rá működésének csalárdságait. Simon tehát kudarcot kudarokra halmozván nevetség tárgya lón a római nép előtt, akinek senki nem hitt már, mert ajkán csak bűbájosság fakadt és nem igazság. Megszorítottván ekképp fenyegeté hát a rómaiakat:

„Róma polgárai, ti most mind abba a tévhitbe estetek, hogy Péter fölőbém kerekedett vala, tehát reá hallgattok, mintha bizony nagyobb hatalom lenne az ő birtoka, mint az enyém. Mily keservesen becsapjátok magatokat! Ezért én, Simon hitetlenségetek mián holnap elhagylak benneteket, hogy felszárnyaljak ahhoz az Istenhez, akinek még most, a péteri bűbájosságok által meggyengítve is én vagyok az ereje. Ti ugyan elbuktatok, de én helytálló maradtam. Odamegyek majd atyám elé, hogy hírré legyek néki: »Nekem, a fiadnak, a Helytállónak vetettek gáncsot, csak hogy ezt már nem tűrhettem, és fel kellett emelkednem önmagamhoz!«”

A rómaiak másnap sűrűn tódulának a Szent út felé, hogy végignézzék, mint repül tova Simon mágus. Péter is megjelent vala, magában azon erős elhatározással, hogy a színjáték közben majd rácsafol Simonra, aki egykor Rómába jöve telekor is légből emelkedésével hajtá akarata alá a szájtató tömeget, és mivel akkor Péter nem időzött a Városban, a mágus ördögösségével úgy elkápráztatta a közönséget, hogy sokan magukból egészen kivetkőzve imádták. Simon tehát a sokaság elé lépett, de mikor Pétert megpillantá, hozzá intézte e szókat:

„Ímé eljött a döntő pillanat, Péter, most midőn az égbe megyek. Mindazok előtt mondom néked, akik itt megjelentek, hogy azt a te istenedet a zsidók eltevék láb alól, a ti jutalmatok pedig, kik választottjai valátok, a megkövezés lett. Hát most adj a bizonyosságát, hogy aki benne hisz, Istenben hisz, hogy megérdemli-e buzgalmát azoknak, akik ilyen Istenben hisznek. Mert én az ég magasába szállok, így mutatván meg az itt összesereglett sokaságnak, hogy ki vagyok.” Azzal pedig a magasságba rugaszkodván egyre feljebb és feljebb lendült, és mindenki látá őt Rómában a templomok és dombok fölé emelkedni. A hívők Péterre szegezék tekintetüket. Péter pedig, mikor már magasan látá lebegni a szemfényvesztőt, az Úrhoz, Jézus Krisztushoz fohászkozott segélyért:

„Ha engeded Uram, hogy végigcsinálja az ő mutatványát, megbotránkoznak mindazok, akik csak a minap

kezdének hinni benned! Hát hitelét vesztheti-é az a sok jel és csoda, amiket az én kezem által rendeltél? Ne késlekedj uram, a te kegyelmedet terjeszd ki ránk, akik benned, az igazban hiszünk! Tedd, hogy e csalárd, téged gyalázó Simon lezuhanjon a tornyok magasából! Hogy elterüljön a porban, de add, hogy még ne legyen oda az élete! De törjön el három helyütt a lába, és ne maradjon még jártányi ereje sem!" S lőn, hogy Simon lezuhant a magasból, és lába szára csakugyan három helyütt tört el. Akkor még a sokaság meghajigálta kövekkel, aztán hazatértek mind, és Péter követőivé váltak.

Nemsokára megérkeze Simon egyik barátja, akinek a neve Gemellus volt, és aki görög nőt vett feleségül, és akitől Simon nagy pénzeket kapott vala. Meglátván Simont ekképp gúnyolódott vele: „Ej, Simon, ha az Isten ereje a lábadat törí, nem fog-e üres árnyképpé válni az az isten is, akinek te az ereje vagy?” Azzal elrohant onnan, Péter nyomába szegődött, és beérvén így kérlelte őt: „Én is szeretnék csatlakozni a Krisztusban hívőkhöz.” Péter pedig így válaszolt: „Talán bizony megtilthatja valaki is azt néked?”

Simonra pedig jótét lelkek rátaláltak vala, és hordszéken elvivék őt Ariciába. Valameddig ott senyvedett, majd Tarracinába szállították, egy bizonyos Kasztórhoz, akit varázslás miatt száműztek Rómából. Tarracinában azután Kasztór kése alá került, és a sebészasztalon végezte be nyomorult életét Simon, a Sátán anyyala.

Széchenyi István: Hitel, IX. rész

Mit kell tenni, s min kell kezdeni?

Mindannak, amit eddig néhol rendetlenül, itt-ott hiányosan, sok helyen pedig hosszasan s tán unalmasan is adtam elő, esszenciája az: hogy alap nélkül tartósan nem állhat semmi, s kizárólag csak azon tárgyat bírhatjuk igazi sikerre, melyet természetes vagy matematikai renddel – ami nálam egy – kezdünk s folytatunk.

Ezen igen egyszerű az eddig előadottnak filozófiája; s oly egyszerű, meg kell vallani, s valódisága oly isméretes, hogy sok méltán azt mondhatná: „minek ilyessel, amit ki-ki tud, megint előállani”, de én nem is hirdetem ezen elismert igazságot új találmánynak, mert igenis jól tudom, hogy mindenkinek ajkán forog; de csak azt bátorkodom állítani, hogy szinte mindég is egyedül az emberek ajkai közt marad, s csak ritkán használtatik valóságosan; más szavakkal: hogy a világon igen sok tárgy alaptalan, s talpköve csak képzelet s levegő, s hogy csak ritkán kezdenek valamely dolgot s munkát a legmélyebb sarkalathoz, azaz jó véginél, természeti vagy mathesisi (matematikai – a szerk.) rend szerint.

Gondoljuk át a mondottat vigyázattal s részrehajlás nélkül, tüstént előnkbe ötlük: hogy szinte minden tetteinkben a természeti rendet mindég meg akarjuk előzni. A nagyobb rész előbb költi jövedelmét, mint zsebiben van; a serdülő úgy veszi ereje hasznát, mint a férfiú; a tanuló tanít sat. Vizsgáljuk a világ történetit messzebbbről, közelebbről, magas s alacsony helyzetetésben, s nem fogjuk tagadhatni, hogy némely uralkodó legszentebb szándékából eredt cél azért nem gyökerezhetett, mert a nép, a sokaság elfogadására még nem volt megérve; hogy mindenütt látunk összebomlani kezdeteket, újakat mathesisi rend híja miatt.

Mint nevetnénk ily beszéden: „Szomszéd uram, én nem tudom, mi oka, búzám éppen nem termett, s földem oly jó, hogy annál jobbat ugyancsak keresni kell, a mag pedig, melyet veték, oly tiszta volt – hiszen még magunk szedtük belőle ki a konkolyt –, én sohasem tudom, mi lett belőle – nem tudná-e kend?” – A szél hordta el, édes földim, hisz még nem is szántott alája kend, s hogy a mennykőbe is gondolhatta, hogy lesz valami belőle! – Ilyen cselekvő mód pedig nem ritka, sőt oly közönséges, hogy

azon nem bámulhatni eleget, de némely tárgyak vitele messzebb fekszik tőlünk, mint a búzatermesztés, és sokan köztünk igen rövidlátásúak.

Ki-ki érzi s tudja, hogy valamely helyen áll, s nem kételkedik a pesti híd 222 ölnyi 4 lábnyi hosszúságán, kivált ha maga mérte meg. Már oly hely messzeségének tudására, hová nem léphetni, tudomány kell; de közepszerű ész is átlátja s eltökélve hiszi, hogy egy távol pont messzeségét tudhatni, ha más két pontnak egymáshoz mért messzesége előttünk ismért; s a csillagász még a planéták távolságát is tudja, nap- és holdfogyatkozásokat sat. jövődől századokra előre, s ma ezeken senki sem csudálkozik többé. – Erkölcsi dolgokban bizonyosan nemigen különböz az eset, csak hogy hozzá még jó kulcsunk nincs, vagy a jelent nem láthatjuk oly világosan minden ágai- s gyökereivel, hogy némineműképpen következtetést, azaz a jövődőt láthatnók. Itt is ki-ki érzi, hogy él, s kellemes vagy kellemetlen érzelmek ringatják, kínozzák – s mindenki képes előre látni, hogy hosszú böjt után éhes, munka s tartós ébredés után álmos – sok borital után mámoros sat. fog lenni. Távolabb kombinációkra már tudomány kell, pedig oly tudomány, mely az előttünk fekvő tárgyat a lehető legnagyobb világosságra hozza, úgy hogy annak mai mibenlétét annyira ismerjük, hogy bizonyos vagy igen hihető következtetést előre tudhassuk. A *téma s ellenzés* azon két pont, ha az előrelátást összehasonlítjuk a földméréssel, melyekről közelebb vagy messzebb elhatározhatni a harmadik pontot, a *jövendőt*.

Meg kell ismerni, ezen tudomány, melynek eddig neve sincs, gyermekkorában van még; de nem ellenkezik ítélőtehetségünkkel annak valaha, most tán még nem is gyanított csudálatos kifejlendhetése. Újabb időkben e nevetlen tudomány, melynek létét sok ember nem is sejdíti, ámbár maga is józanul kombinál egyet s mást előre – mint egykor a legbölcsebb se képzelé, hogy a Föld kerek, s maga tengelye körül forog, noha rajta volt – oly előmeneteleket tőn, hogy annak utóbbi még nagyobb haladásán nem is kételkedhetni, mert mi áll mozdulatlan a világon? S éppen úgy, mint a földmérés s csillagászat csak lassan-lassan fejlődtek ki mostani tökéletesb létekre, de ma már száraz és csalhatatlan számolás s mechanikai szerszámok által folytattatnak: úgy a földművelés, gazdaság, kereskedés, pénz dolga, nemzeti gyarapodás is sat. csak lassan bontakoztak ki, de már valamely bizonyos elvekre – princípiumokra – állítottak, s ma tapasztalás s hasonlítás által felvilágosított tudományok segítségével jóformán s elég bizonyosan tudjuk előre mondani: mily következtetést szül p. o. a legelők felosztása, papirospénz, bank, jutalmak sat. S mi ebben szerencsénkre Smithnél, Youngnál, Pittnél, Baringnél későbbek vagyunk, mint Herschel is csak Kopernikus s Galilei fáradozásin emelheté vizsgálatit s tudományit oly magasra. Mi mások utánzásában minden veszélytől mentek vagyunk, mert hatalmunkban áll mások századi tapasztalásit sajátinkká tenni.

Ehhez, mint már mondtam s még százszor mondani szeretném, szükséges helyzetünk s körülményink tökéletes ismerete, tudomány mind hazánkról, mind külföldről, s végre a józan összehasonlításból szerkesztetett szisztémák életbe hozása.

Ezen most említettekre támasztván okoskodásimat, a hitel híját tartam azon oknak: hogy a magyar birtokos szegényebb, mint birtokához képest lennie kellene, s magát nem bírja oly jól, mint körülményi engednék; hogy mezeit a jó gazda nem viheti a lehető legmagasb virágzásra; s végre, hogy Magyarországnak kereskedése nincs. S így a hitelt, cambio-mercantile just – váltókereskedési törvényt – gondolom s hiszem azon talpkőnek, melyen földművelési s kereskedési gyarapodásunk, egyszóval utóbbi *felemelkedésünk s boldogulásunk* alapulhat. Ezen hitelnél pedig még mélyebben fekszik:

A hitel tágosb értelemben

Tudniillik: hinni s hihetni egymásnak. A hit azon lánc, mellyel az emberiség össze van kapcsolva a Mindenhatóval; a szó szentsége köti az uralkodót elválhatlanul hív jobbágyihoz, s ezek tántoríthatatlan hívsége alkotja a trónus rendíthetetlen erejét. Az igaz szó kútfeje a házassági boldogság –, valódi becsület – s cselekvények egyenességének s így minden szerencsének:

A *hit* oly part, melyre végre még az is elérkezik, ki annak hazájában sohasem is lakott, s rossz tettei s bűnei őtet inkább az élet fürgetegei közt tartották, hol szédítő örömek, kincsek s álmagasztalásokba merülve még az is nyughatik eltompulva egy darabig, kinek lélekismérete nem tiszta, de kinek annál keserűbb egykori felébredése!

Boldogak, kiket nem nyavalya, testi gyengeség vagy haláltüli rettegés kínszerit végre térden csúszni a kereszthez, hanem kik már éltek legszebb éveiben, midőn fiatalság, egészség s jólét érzése szinte halhatatlanság előörömeivel tölti be őket, ha már akkor, mondom, önkényt, szeretetből a legfőbb Jóhoz emelték fel lelkeket, a Legtökéletesbhez, s ha nemcsak szóval, hanem tetteik által is gyakorlák vallások igazi értelmét, s nemcsak a közel veszély indítá őket Isten-imádásra, hanem minden nemesb és szebb gerjedelem s azon ki nem magyarázható belső aggodás, melyet minden tiszta szívű ember érez magában, halhatatlan részinek minden alacsony s ocsmány indulatoktól megszabadítása végett. S nem tölti-e be, ha a természet minden egyéb csudáiról hallgatunk is, csak egy csillagos éj csende s harmóniája lelkünket édesen a legszebb reményekkel egy következő jobb létről s magasb emelkedésünkről; s nem ellenkezik-e még mostani eszünkkel is, ha az egész mindenség tökéletes rendét csudáljuk, annak elgondolása, hogy a *tanútlan erény* örökkön-örökké rejtekben maradna s minden időre szinte veszítve lenne? A hős tette, ki magát elszánja és számosak élete megmentése végett maga alatt a puskaportárt fellobbantja s hazájaért hal, örökké fennmarad. – Azon fáradozásoknak, melyekkel a hív hazafi éjenként foglalatoskodik, se vagyonát, se idejét, se egészségét a közjó előmozdítása végett nem kímélvén, midőn tán hazafiai azért még sárral is dobálják – vagy azon jótévő felebarát csendes munkálódásának, melyek által az ügyefogyott s szívetörött nyomorultnak enyhítést, a kétségbeesettnek lélekerőt ád, bizonyosan van tanúja, s valahára azok legtisztább fényben ragyogni fognak. S gondoljuk, hogy mindazon szép diadalmak, melyeket sokszor négy fal közt az erény a legbájosabb csábokon nyer, mindazon néma aggodalmak, melyek vajmi sok tiszta lényt – kik egy gyűlölt férj karjai közt az élet ki nem mondható kínjait elszánással híven tűrik, midőn szívek egy másért remeg – idő előtt sírba terítnek, örökkön-örökké, minden jel s jutalom nélkül felejtésbe fognak merülni? S hány bajnok dült oda élő bizonyág nélkül a vérengző mezőn, hány vitéz csontját fedi néma föld, s a mennyei gerjedelemről hallgat, mely a deréket pillantatig isteni erőre emelé? Hány virradás leli a fáradozó hazafit nem is gyanított nehéz munkája mellett, midőn azt szinte napköltekor végzi? Mennyi áldozat foly le tanú nélkül a feledék határtalan tengerébe? S hány haldokló áldja utolsó nehéz vonaglatiban a hű barátot, ki éjenként ápolgatja a szerencsétlent, s nyugalmat és lelki békét piheg reá végpillantatiban is, anélkül hogy töredező szava hallatnék? S hány tiszta kebel imádja éjféli csendben térdre borulva irgalmas Istenét, hogy a bűnös szerelem súlya gyenge szívét ne repesse el? Azonban amit éjjeli setétség fed, nem hozza világra napsugár mindenkor azonnal.

De ily áldozatok, ily tettek csak szemeink előtt vonulnak el. Lakhelyek dicsőbb, mint amilyent a szív legszentebb ömledési sejdíthetnének; s hazájok ment a gúny s irigység legkeserűbb tajtékától – s élni fognak és fennmaradni még akkor is, midőn magyar hazánkról, de még csillagunkról sem lesz többé semmi nyom. S a természet szörnyű hazugság volna, az egész egyetem csúf misztifikáció; hazaszeretet, anyai könnyek, szerelem, barátság iszonyú tréfa, ha ez másképp lehetne. S kételkedhetünk-e? Mi szép egy nyári reggel, mi remek egy virágzó asszonyi lény – s az agyagban, mely oly kevés idejű, mi tökéletes már az irány s idomzat? Mi nagynak s mily felette tökéletesnek kell a harmóniának még a lelkekben lenni? Midőn egy szép hajnal bíbora, egy ártatlan hölgy képe oly tiszta és igaz, hogy képzelhetünk a lelkivilág egybehangzásában hazugságot, misztifikációt?

A szó szentsége azon bíró, mely uralkodó és nép közt ítél, s ha az egyszer megsemmisül, hiába szól: a törvény – s minden társasági rend – és szerencsének vége. A szó szentsége uralkodóban az, ami Istenben a legszebb tökéletesség: az örökkévaló legfőbb igazság, s valamint vallás és hit a legvadabb embert is összekapcsolja a Mindenhatóval, szintúgy köti hívség s engedelmesség a polgárt igaz urához. S nem valódi szón alapul-e házások közt a szerencse? Mert mily becse van oly hűségnek, melyet őrzeni kell? S nem igazság tart-e elválhatlanul barátot baráthoz s hazafiat, akármi magas vagy alacsony helyzetűek legyenek is, egymáshoz?

De mindezen szép tulajdonoknak nincs-e mélyebb forrása, s honnan származnak?

Polgári erényből

S íme, már megint mélyebbre ereszkedtünk! Nem teszik most már hegyek meredeki, folyók mélységi, tengerek szélessége, várak erőssége a haza valódi erejét s bátorságát. Nem teszi azt az alkotmányok szabadabb vagy függőbb léte; az most már csupán azon emberektől függ, kik az országot lakják.

Bármilyen szerencsétlen helyzetetésű legyen is az ország, bármily láncok által legyen is lebilincselve a

nemzet, előbb-utóbb mégis szabadabb létre vív, ha lakosiban a polgári erény tiszta vére buzog. S viszont: akármilyen boldog fekvésű legyen is egy ország, bármily szabadságokkal bírjanak is lakosi, lassan-lassan mégis rabigába görbed, ha romlott a tiszta erkölcs, s polgári erény nem fénylik többé!

De a polgári erény igazi s tökéletes értelmét nem ismeri mindenki, és sok azért nem találja fel soha, mert igenis távul keresi, midőn oly közel van hozzá, hogy azt a parasztember úgy, mint a legmagasb polcú minden pillanatban feltalálhatja s gyakorolhatja is. A legnagyobb felekezett csak hiúságból jó polgár, s csak ott heves hazafi, hol közel a tanú s bizonyos a taps. Egy rész felemelkedésre vágy, másik popularitást hajhász, s egyik a másik szemire veti gyengeségét, s önhibáját erénynek tartja. Ki úr akar lenni, képzelete szerint csak rendfenntartás, anarchia-elmellőzés végett s hogy parancsai körét nagyobbítsa, forog, kérkedik, izzad, s haladása kedvéért előszobákban unalommal tengeti napjait, és sokszor, mint Aristippos, térden esedez, de nem másokért, hanem magáért; ki pedig a nép bábja kíván lenni, azzal csalja magát, hogy ő a régi jó fenntartása végett, hogy a nemzeti szellem s drága szabadság éljen, áldozza fel magát; midőn nem is tudja, mi a szabadság, s a korlátlanságot, betyárságot tartja annak, s a nemzet *palladiumát* (itt oltalom – a szerk.) nemritkán kirekesztőleg magyar táncra és zsinóros nadrágra állítja. Mind a két rész dicséretet s hasznot vadász; csak hogy egyiknek az udvari tömjén kellemesb, másiknak pedig a populáris illat; cselekvények azonban egyenlőn zavaros s tisztátlan forrásból fakad, csak hogy ízlések különböző. Fényleni soknak legfőbb célja, nem használni.

A polgári erény valódi értelmében nem ilyeneket szül, de a kötelességek teljesítésének kútfeje, s nem egyéb, mint anyaföldhez s honiakhoz vonzó szeretet s az uralkodóhoz viseltető hívség tartalma. Címje nem alacsony hízelkedés s határtalan dicséret; egekbe nem emeli a halandót, s mint Istent, térden nem imád senkit; nyelve szemérmes, de férfiúi, bátor szózatú, fő tulajdona: törvényes urát – hazáját, földieit legjobb tehetsége s ereje szerint szolgálni. – A becsületes férfiú mindenkinek megadja az övét, s a másé elvételét szintúgy gyűlöli, mint önmaga jussául könnyen nem mond le, sőt azt védeni tudja. S bízunk-e oly katonában, s vajon legény lesz-e csatában, ki előljárójától megérdemlett s híven megszolgált zsoldját minden ok nélkül levonatni engedi, anélkül hogy út és mód szerint annak idejében szót ne tegyen róla? S oly királyok vajon fénylenek-e históriában, érdemlettek-e oly magas helyeztetést, kik legszentebb jussaikról, ha kényszerítve is, lemondtak, s koronáikat emberül védelmezni nem tudták. Legyen legfőbb tisztelet Isten után királyé; polgár maradjon maga körében, s teljesítse, mire alkotva van, híven; ellenben a legkisebb is örüljön bátran s háborgatás nélkül a sors ajándékinak vagy verítéke szerzeményinek.

De minekelőtte magasbra emelkedhetik az ember, s tulajdoni kifejlődhetnek, s a polgári vagy nemzeti erény mélyebb gyökereket verhet, mindenekelőtt szükséges, hogy legyen

Nemzetiség

Mert lenni kell előbb, s csak aztán lehet jóra, derékre, erényesre kifejlteni. Szintúgy, mint a határtalan csillagvilágban minden vagy nagyobb, vagy kisebb részre szakad, s magában egy egészt alkot; napok, planéták s amit nem látunk, úgy lefelé a legkisebb is részre oszlik, s megint egy egészé összesedik: csepp, gyümölcs, a legkicsinyebb férgék ökonómiája. Ez a természet rendje. A részek támadnak, múlnak, minden forogva mozog

Egymást
Váltja örök romlás s teremtés;

Újból vén, vénből új lesz – s csak az egyetem örök. Úgy az ember, akármily vad állapotú legyen is, társalkodik, s az egész emberi nem nemzetekre, nemzetségekre, házastársakra ágzik: S éppen az, ami lélektelen testekben *attractio, repulsio*, az a nemzetekben *a hon szeretete s védelme*. Mélyebben fekszik azért lelkünkben, mint sokan gondolnák, azon ki nem mondható édes aggodalom, mely anyaföldünkhöz vonz, s mely a halandó port félistenné magasíthatja, s lelki rothanat jele, hol a természet ezen szent törvényi ki vannak már dörzsölve. S nemkülönben, mint a kiégő üstökcsillag iszonyú forgásában se határt, se utat nem tart, de mint átok a végtelen üregben magamagát emészti s napszisztémákat rendít meg, úgy bolyong cél s törvény nélkül a hazátlan, hív jobbagyokat csábít el, megelégedett polgárba nyugtalan bizalmatlanságot önt, s végre maga kétségbeesvén, nemritkán önkezivel végzi örömtelen

éltét. S mindezek után, hány dicsekedik mégis azzal, hogy kozmopolita!!! Gyengeség, hiba halandótúl elválhatlan, de azokkal kérkedni az elromlottság legmélyebb lépcsője; hol a szemérem eltűnt, ott az élet minden bájainak vége. Szerencsére sok olyast beszél, amit maga sem ért, s olyannal dicsekedjk, ami gyalázatjára válik. A kozmopolita tágasb szívűnek tartja magát, s így jobbnak, mint másakat. Ő minden embertársit hordozza szívében, midőn a patrióta főképp csak hazafiai. Ő magasb értelműnek képzí magát, mert minden régi szokáson, bévett ítéleten áthág, egyszerre keresztény, török, ateista lehet, s kaméleoni ügyességgel szabhatja magát a körülállásokhoz, a hasznoshoz. – De ily tehetség átermészet, s többnyire igen sok vagy bal tudománynak éretlen és savanyú gyümölcse, s az emberbűl, ki minden sajátságát elveszti, oly csúfot tesz, mint nevetséges a szelíd farkas s kacajra méltó a láncon idomtalanul táncoló medve s csúf a legvékonyabb vesszőtűl is rettegő kalitkás oroszlán.

Mily szomorú sors öntagjainak egymás utáni lassú sorvadását nyilván érzeni s az életerő fogyatkozásit napról napra csalhatlanabban észrevenni – s ennél csak annak kinja lehet még fájdalmasb, ki kénytelen átlátni, hogy ő egy rothadó nemzet tagja; mert százszor könnyebb testi, mint lelki aljasodást szenvedni. Hol pedig a nemzetiség semmivé vált, hol a lakosok elkorcsosodtak, vagy hol a nemzeti szellem és sajátság hiábavalóságokon, gyermeki bábokon alapul már, ott, ha a sokaság vakságában nem is gyanítja, keserű, de csalhatatlan tekintettel nézi a gondba merült hazafi, miképp folydogál le szemekint a hátramaradt kevés fővény a nemzet életórja üvegszelencéjébe.

Ha nemzeteket egyes személyekkel hasonlítunk össze, akkor a nemzetiség nem egyéb, mint rokonok közti szeretet, barátság s a familiabeli becsület fenntartását eszközlő ébredés; ha pedig mélyebben tekintjük, mint előbb érintém, akkor az emberi lény minden ereibe s lelke legbelsőbb rejtekibe szótt természeti tulajdon, melyet az önbecs megsemmisítése nélkül szinte oly lehetetlen kiirtani, mint bizonyos, hogy a szív kiszakittatása után világunkon többé élni nem lehet. S ha a világ történetit vizsgáljuk, nem áll-e a nemzetiség legszebb fényében, mint azon szent varázserő, mely valaha Marathón mezeit dicsőíté s Thermopylé kőszirteit legnemesb vérrel pirosítá; s nem érezzük-e, hogy futja át velőnk közepét valami édes érzélem, mely egész létünket előzönlí, ha kérdés forog magyar honunk dísze s boldogsága felől?

Boldogak mi, hogy köztünk inkább a fiatalság jelei s hibái láthatók, s hogy még távul tőlünk a vénség s koporsó! Mert azon gyávák s elfajultak, kiknek száma, tagadni nem lehet, elég nagy, s kik, midőn ezeket olvassák, tán kacagnak s gúnyolnak, mit árthatnak nemzetiségünknek, s hogy gátohatják annak szebb s tökéletesb kifejlődését? Nem kell attúl félni. Ők csak olyanok, mint ama hasztalan félenk katonák, kik mindég rosszat jövendölnek, a legkisebb veszélynél szaladásnak erednek, s oly messze távoznak, hogy alig éri el őket a hír, hogy nélkülök is kiküzdék a csatát – s aztán béke idején legtöbb szó szájokban.

Ami nem önhaszon szomjából, hanem tiszta szándékból ered, s ami igazán szép, ámbár sok akadállyal küzd is eleinte, előbb-utóbb mégis minden bizonnal méltatásra, pártfogókra talál; mint az igazság, bármí nagyon sértené is fényes előtűnésekor némelynek szeméit, végre a szántóvető ember kalibáját úgy meglakja, mint ahogy tanácsban ül s bátran tartózkodik márványpalotákban.

Igaz, hogy hazánk most nemigen van divatban, s a külföld alig tudja, hogy vagyunk. Mintha valami kút fenekén ülnék, se lelki, se testi produktuminknak nincs híre. Igaz, hogy sok – émygető hízelkedési s határ nélküli harsány magasztalási által – nekünk, minden jó szándéka mellett is, több kárt okozott, mint legdühösb ellenségünk minden ügyességével tehetett volna. Igaz, hogy sok annyi káposzta-, juhászbunda- s pipaszagot s több effélét kevert nemzeti szellemünkbe, hogy a gyengébb rész egy ideig szinte szégyenlé a magyarságot, s jobb ízlésűnek s palléroztabbnak tartá magát, ha külföldieskedett. Amit igen természetesnek látok, s megint azt tanácslom, inkább magunkban keressük a hibát, mert minden hazafiságunk mellett se tapsolhatunk, bizony, teszem: a szegedi sárnak, hortobágyi vidéknek, pesti kövezetnek, Duna partjainak, szennyes teátrumának, csömörindító útonálló számtalan koldulóinak sat. S hogy ilyeseket minden erővel szerettetni akartunk, s szinte magunkra fogtuk, hogy szeretjük, legfőbb oka a magyarság divatlanságának.

De azért, mivel ezeket mondom, ne bátorodjék neki a kozmopolita, ki, tudom, utazásiban sokkal szebb intézeteket is látott, s ne higgye, hogy vele valaha egyértelmű lehessen. Ő így okoskodik: „*Ubi bene, ibi patria*; (ahol jó, ott a haza – a szerk.) jóllehet magyar vagyok, de azért angol s francia is sat. lehetek, mindenütt a tökéletest szedem, a hiányost otthagynom, s az egész földkereke enyim s hazám.” Más szavakkal ez annyit téssen: „Én feleségemet híven szeretem, de másét is – hazám drága, de másnak honja is – s így, ha feleségemet meguntam, elhagyom, kivált, ha szebbet látok; háborúban pedig az erősebbel tartok, s ha győz hazám, heves hazafi, ha pedig meggyőzetik, minden kis előítéletéken túlemelkedett világpolgár leszek.” – Ily cselekvőmód, meg kell vallani, előmenetelre a világon igen ügyes

s tán hasznos is lehet, de nem éppen legnemesb.

Már én másképp látom a dolgot, s úgy hiszem: hogy csak honosi s övéi közt élhet megelégedten az ember, ha már egyszer körülnézte a világot, s létének dele elérkezett, s mennél hátrább van hazája, annál inkább tartozik annak elővitelén fáradozni, mint a jó rokon éppen akkor marad leginkább odahaza, midőn otthon legszükségesebb, s közel a veszedelem; s hogy nincs oly ürügy, mely minden időre való kivándorlást megbocsáthatóvá tehetne abban, ki hazája számos ajándékot vevé; mert anyaföldét elhagyni nem egyéb, mint azt elárulni; s hogy végre, ha már minden életiskolán keresztülmentünk, semmi sem oltja el megelégedési szomjunkat, mint néhány élő honosink megbecsülése s utóink áldása. S boldogabb a hottentott s kakerlák fajabeliei közt, mint a természetien világpolgár Londonban, Párizsban, mert ő mindenütt, még a legnagyobb sokaság közt is mindég csak idegen!

Ami pedig a nemzetiség küljeleit illeti, korántsem tartom azokat megvetendőkné. Egyszerű architektúra künn, szép festés, kárpit, alkalmas bútorok benn, igenis emelik a ház becsét; csakhogy ilyeseket ne tartsuk az építmény alapjainak, s e külső szín mellett a dolog belsejéről se felejtkezzünk el. Azonban a külső is sokkal fontosb, mint azt általánosan venni szokás, mert mit látunk a külsőn kívül egyebet? S mire alapítsuk ítéletünket valakiről, kit nem ismerünk s kiről sohase hallottunk semmit, ha külsejére nem? S ha rongyos házat látunk, fogunk-e abban csinos lakást gyanítani s keresni? S ugyan mért gondolnánk szép beltulajdonokat annál, ki külsőleg nemcsak nem csinos, de olyan, mint a madárváz; s hogy kereshetünk rendes lelki tulajdonokat annál, ki minden testi foglalatosságiban rendetlen s ügyetlen? Nem mondom, hogy külsőről belsőre csalhatatlanul ítélnénk, mert igenis tudom: az igen keveset mutató s ígérő személy nemritkán legszebb belső tulajdonokkal díszeskedik. De csak azt kérdem, min ismérhetni meg azokat? Egyébaránt a szebb szokású társaságokat csak olyan sértheti meg büntetlenül rongyos és tisztátlan öltözet, andalgó vigyázatlansági, házi bútorok eltörése s effélék által, ki az ellenmérő serpenyőbe tudomány- vagy érdemsúlyt vethet; de kinek nincs mit odavetni ellensúlynak, annak hasznát csak kacajra vehetni; ez sommás becse, minden egyébre hasztalan.

Egy hadi sereg valódi erejét nem teszi az öltözet színe, egydedése, szabása s ékessége; legyen az tartós s védje idő sanyarai ellen azt, kit ruház, ez fő célja. Hanem e fő célon kívül hány mellékes van még, melyeket a bölcs kormány tekintetbe is vesz. – S mily különböző érzéssel állja ki, teszem, a magyar huszár a sárat nemzeti öltözetében, mint ha plundra, hosszú kaput vagy egyéb gúnya s hacuga lógna derekán. Így más legény a jó öltözetű parasztagzda fia, mint a ronggyal fedezkedő; s mi magunk sokszor kirekesztőleg köntösünk ügyetlen szabása, kopott vagy szurtos léte miatt társaságokban minden lelki felemelkedésünk mellett is feszülten érezzük magunkat, s az ajtónál állunk hallgatva. Alig gondolhatnók, ily kicsinyeségek mily nagy befolyással bírnak ránk, tanultabbakra, s mi nagyobbval még a népre! Csakhogy ilyeseket alapoknak nem kell venni, mert a magyar ember nemzetisége egyenes, bátor s komoly férfiúi érzés a szó legtágosb értelmében, szabadságimádás, hon legforróbb szeretete s az élet kész elhagyása törvényes királyáért. Ezen alapul sajátosságunk, ez régi nemzeti szellemünk, s *becsültesd meg künn a magyar nevet*, van szívünkbe vésvé. Ezeket fejtsük ki mind jobban. Ily tulajdonok s nem ám pengő sarkantyú, vitézkötés – tán vitézség nélkül – s nem panyókás mente, nem zsinór, borítás, paszománt, kócsagtoll, túrisüveg, attilakalpag, zrinyidolmány sat. fogják szépeinket magyarosítani, honunkat felemelni, mindenki bizodalmát megnyerni s a külföldet arra kényszeríteni, hogy egy tökéletes férfiú említésénél mindég magyar jusson eszibe.

Kettétörök Osmannak nemzeti szelleme, ha *fátumot* nem hisz többé, s elgyengül valahai dühös megtámadása, ha az eszeveszett deli csata közben nem zengi többé viadalmi énekét.

Mi lesz az angolból, ha a szabadságra épült alkotmányt minden ébredéssel nem tartja fenn, s honszeretet s férfias egyenes életmód eltávozik a szántóvető csinos, de egyszerű hajlékából? *John Bull* piperés, kényes ellágyult dandyvá s a *peerage* oly elzárt helyé válik, hogy azok, kik belőle ki vannak rekesztve, szintúgy bolyongnak, mint Adám s Éva kívül a paradicsomon, midőn egy herceg s egy lord kerubkint áll Éden kapui mellett. – Mi a franciából, ha nemzeti palladiuma, a becsület, nem áll oly tisztán, mint a kristály egész szüzességében? S ugyan mi egyéb tartá fenn tévedései s szomorú véres zivatarai közt, s mi emelte mostani szerencsés létére, ha becsület nem? – Távozzon el isteni félelem s egészséges egyszerű természet a muszka néptől, csússzon közé is főbb rendeknek sokban megvetést érdemlő romlottsága, s azon ország, mely a két *hemisphaerát* lepi el s napkeltét s -nyugtát egy pillanatban szemléli, úgy pattan szét egymástól, mint azon iszonyú boltozat, melynek ékköve nincs.

Nevedekdjék jobban s jobban kicsapongó nyereség s haszonles az éjszak-amerikaiban, s Washington s Franklin nemzetsége óriási nem lesz.

Mily ritka az egészséges s ép többszázadi tölgy! Közönségesen a fiatal sugár sarjadékból görbe vén fa lesz, melynek ágai rothadnak. Növésük a földtől függ; ha ez jó s mély, egyenesek s magasok, ha sovány s felszínes, görbék s törpék maradnak. – Gyermekéből is sokszor, férfikorok egészen kimaradván, vének lesznek, s itt akárki mit mond, úgy látszik, valóban gyakorta van *saltus in natura*. (természetéből következő ugrás – a szerk.) Nemzetek is szintígy támadnak s vénségre s halálra jutnak – férfikorok elmarad. – Mennél rosszabb s felszínesb alapjuk, annál rútabb, nemtelenebb növények s bizonyosb mulandóságok; s viszont.

Ki fákat ültet, előre tudhatja hihetőleg, mily növények lehet s lenni fog, ha azon helyet, hova ülteti, előbb gondosan megvizsgálja. Így a nemzetek növényét, kifejlődését s éltek hosszát is néminemű igazsággal előre jövendölhetni, ha alapjuk vagy szellemek miséjét szorgalommal nyomozzuk, s azt átlátni lelki erőnk megengedi – vagy inkább, ha testi gyáva létünk lelkünk tehetségét nem gátolja.

Ebből nagy erőltetés nélkül sok mindenféle következés foly. Szemünkbe fog tűnni: hogy azon alpnál, mely tudományt kirekeszt, asszonytársinkat egyedül állati vágyaink s ösztöneink tárgyivá teendi, s őket mennyek országából kizárja sat., tán erősbet is képzelhetni – hogy azon sarkalat, mely *intolerantiát* s elválási hevet rejt, korántsem oly valódi s erős, mint gondolnók – hogy egy szép érzés s gerjedelem, mely minden tántorító kecséi mellett is csak *ideale* marad, sok rúttal van vegyülve, mint a becsület fenntartására kettős viadal sat., s korántsem oly valódi talpkő, mint tán sok hinné – s végre, hogy minden, ami fényhez, fűsthez, illathoz, homokhoz és sárhoz hasonlítható – gondolom, ki-ki érthet –, nemzeti alapnak nem egyéb, nem jobb, hasznosb s nem ígér nagyobb kifejlődést, mint mikor a fa levegőbe, mocsárba, vízbe, sziklára sat. ültetetik. Észre fogjuk venni, hogy csak az igaz _ _ _ _ _ valódi alapja a nemzetiségnek, s hogy

„Minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész:
Róma ledűl, s rabigába görbed.”

Tisztán fogjuk látni, hogy *egyedül az erény*, bármi csúf kísérővel volt is néha környezve a régi világban, oka néhány nemzet gigási felemelkedésének, s hogy dicső lételeket századokig fenntartotta, bálványimádásik, emberáldozatik s egyéb a természetnek ily szennyei és szörnyei közt *a polgári erkölcs!* – S végre meg leszünk abban győződve, hogy a keresztény vallás zavaratlan forrásán megtisztult erkölcsi jó ma legegészségesb, mint leghosszabb életidőt ígérő feneke a nemzetiségnek. S hogy hazánk akkor lesz boldog, ha ily felemelkedett nemzeti szellem éleszti földieinket, melynek felébredésére úgy volna kötelességünk magunkat ösztönzeni, mint Dárius pohárnoka neki mindennap azt jelenté komoly figyelemmel: „Király, emlékezzél a görögökrül!” – Így mi „emlékezzünk nemzetiségünkrül”.

Nehezebb sovány földön, silány éghajlat alatt s messze jó vásártól gazdálkodni, mint hol a természet pazarolva jutalmaz minden fáradozást. – Nehéz oly várat védelmezni, és sok lelkierő kell hozzá, hol a világ szeméi elől elvonultan a legjobb siker sem lehet egyéb, mint hosszú nyomorúság után a vár omladéki alatt tanú s taps nélkül temetőhelyre találni. S csuda ott szépet alkotni, derekast írni, hol nincs megismerő, nincs olvasó sat.

Könnyű azért sok szépnek véghezvitele más nemzeteknél, ami nálunk igen nehéz. Minekünk az erény sokkal magasb lépcsőjén kell állni, mint másoknak, ha igazán kívánunk használni. *Zrínyi* fényes végét ki tudja, ki ismeri külföldön, s számtalan más derékeink halhatatlan tetteit? Játékszínünk oly keskeny s csak szinte olyan, mint valamely privát házban, hol a játszóknál nincsen sokkal több néző! S az a kevés, ami *Zrínyi*rül más hazákba átsugárzott, nem inkább Körnernek tette-é, mint magunké? Midőn a világ történetinek rajza kitörülhetlenül festi *Salamis*, *Plataia* s *Leuktra* dicső napjait, és szinte az egész emberiség számos halandók nevét kelettől nyugotig tisztelettel említi s nevezi, hazánk históriája azonban néma, s halhatatlan eldődink, mint jeles egykorúink s eldődink, csak előttünk isméretesek, s rólok is csak a kisebb s tehetetlenebb rész tud.

Midőn másutt sassal repül a költő képzelete a határtalan kében, s ezernyi embertárs osztja szíve hevét s vele sír, vele mosolyg; nálunk nem mer emelkedni, nehogy tollait veszítse. S ha mégis köd, szélvész s zivatarok közt merészen fellövell, szinte csak maga, kevés más nézőkkel méri felemelkedési magasságát! – S iparkodjunk, hogy itt is ne, mint Körner *Zrínyit*, a külföld hozza igazi fényébe, vagy hogy jobban mondjam, közünkbe *Berzsenyieket*, *Kisfaludyakat* sat., hogy ne a külföld ismértesse meg velünk *Virág* munkáit, az *Erdélyi Múzeum* s literatúránk egyéb szépeit. Siessünk s vegyük magunk elől azon sok

derekast, ami hazánkban rejtve van; s ne tőrjünk, hogy megelőzzön minket az idegen, s azt tapsolja s dicsérje, amit nem is gyanítunk, hogy mienk, vagy annak még hátat is fordítunk, s mi magunk tiporjuk otrombán saját szülteinket, midőn még a rinocérosz se sérti tulajdon borját.

S hát egy s más hasznos létesítésében mennyi akadály s gát minden oldalról! Mily kevés jóakaró s becsületes elősegélő! Hány factio s hány útbanálló! Valóban annak, ki nálunk igazán kíván használni, szünet nélküli öntagadás életmunkája, s minden várható jutalma az önbecsérzés s önisméret. S azért nálunk szükségeseb az erény, mint másutt!

Az egészséges nemzetiségnek pedig egy fő kísérője a nemzeti nyelv, mert míg az fennmarad, a nemzet is él, bármi sínlődve is sokszor – mint erről számos a példa –, de ha az egyszer elnémul, akkor csak gyászfüzrt terem a hon, mely a voltakéért szomorúan eregeti földre csüggeteg lombjait.

De miből támadhat a nemzetiség, hogyan fejlődhetik ki erősebb- s magasabban? Társalkodás s gondolatok közlése által, s így a nemzetiség alatt fekszik még a

Koncentráció

Az emberek egymást közönségesen vagy igen magasra emelik, vagy legalsóbb lépcsőre állítják, s magokrúli ítéletikben is szintoly ritkán tartanak középutat, mint csaknem minden egyébben. Falun nevelt s alacsony helyzetűt azt hiszi sokszor, hogy minden városi lakos romlott, s a magas születésű elfajult – némely előkelőt pedig könnyen félistennek tart. Az úgynevezett nagyvilágban nevelt pedig künn a mezőségen csak faragatlan társakat képzel, s egy szerencsétlen rablóról, ki tán bor hevében vagy pajkosságból agyonüté a zsidót, s egypár forintját elvevé s végre akasztófára kerüle, azt gondolja, abból minden emberi érzés ki volt rekesztve, és szinte gyönyörűséget érte vérontásban sat. Embertársink se nem olyan jók, se nem olyan rosszak, mint azt mindent nagyító képzeletünk festeni szokta. A legjobbak esnek, buknek, s a legromlottakban is van jó. S csudálva látnók némely nagy ember gyengeségit, hibáit, melyeket az idő s távolság rejt csak el szemünk előtt – mint közönségesen a legrosszabb hírben és szagban lévőkről, végtére, ha jobban megismérkedünk velek, azt szoktuk mondani: Nem oly rossz s nem oly romlott, mint állították s gondoltuk, s a német példabeszédre emlékezünk, hogy Asmodaeus korántsem oly fekete, mint amilyennek festik. Az embernek nincs elég ereje se tökéletesen jónak, sem elhatározottan rossznak lenni; hanem a legerősb is majd felemelkedtetik lelke által, majd teste gyarlói húzzák le a földre.

A dolog ily fektében ugyan mint képzelhetni társaságot, békességet és csendet? Nehéz; s azért látunk még ma is szinte örök háborúban s üldözésekben lévő vad nemzetségeket. Mennél jobban megismérkednek az emberek, annál tökéletesebben eltűnik az őket rémítő váz, s annál jobban átlátják, hogy utoljára, ha ideig-óráig nem is, de minden bizonyal végesleg abban fogja találni ki-ki legnagyobb jólétét, boldogságát s ezek bátorságos birtokát: ha *mindegyik természeti szabadságának egy részét a társaságbeli szabadság megnyerése végett feláldozza*. Így támadtak társaságok, országlások, s egy nemzet ereje azon idomzatban nő vagy apad, melyben vagy még egyes familiák is háborgásban élnek egymással, vagy a társalkodás legfőbb polcra s a társasági szabadság legtökéletesb kifejlődésre emelkedett már. Ezek a véghatárok. Az első eset következtetést láthatjuk Amerika, Afrika, Uj-Hollandia némely nyomorult lakosi közt – a másik gyümölcsseit pedig Britanniában, Francia-, Németországban sat.

Két ember közt, de még egyes főben is rendszerint van valamely diszkusszió. S így hogyan képzelhetni egy egész nemzetet, hol csupán egy gondolkozásmód lenne, s tökéletes egyenlőségűek a száz meg száz természetesen előforduló tárgyak körüli képzeletek? S ebből tagadhatlanul az foly: hogy mindenütt van megelégedett s még számos meg nem elégedett; olyan, ki minden rendelést felhőkbe emel, s olyan is, ki mindent ocsmányol s gyaláz; udvari, nép embere s számtalan efféle árnyékozások. S valamint egyik a másikkal nem tud józanon ítélni, hanem vagy nagyítva, vagy kisebbitve, szintűgy emeli mindegyik rész maga pártbeliét igen magasra, a más felekezetű- vagy vallásúakat – ha szabad úgy kitennem – pedig sárba dönti. A nép embere a hivatalbelieket vagy urunknál kedveseket igen gyakran hazaárulóknak, lelkek fenekéig elromlott s minden ármánnyal s rossz mesterkedéssel felruházott úri személyeknek tartja, kikben többé természetes szó sincs, s kik minden lépésiket valamely mélyen kigondolt plánum szerint intézik, midőn nemritkán csak oroszlánbőr függ rajtok. – A hivatalt s felemelkedést vadászó ellenben mindenütt zavart, titkos egyesületeket s több effélét lát, midőn közönségesen csak farkasbunda, s így

csak héja s külseje teszi nemes viselőjét oly gyanúsínessé. S így a két rész többnyire úgy áll egymás elleniben, mint azon úri személy – ki pőrén éjfél tájon kiment a holdat, vagy nem tudom, mit keresni – a kéménytisztítóval, azt kísértetnek, ez pedig a nagyságost léleknek tartván. S nemkülönben főz mérget s bosszút, a bizalmatlankodás s fekete véri képzelgés hozzájárultával, ezen két osztály, és szánakozást érdemel, mint a két egymást ijesztő fehér s fekete jelenés, egy derekas hasrágás után a házicseléd által jól kikacagtatván, még most is bámulná tán egymást, ha a nap – azon megbecsülhetetlen világosság – nem mutatta volna meg mind a kettőnek igen nevetséges s éppen nem ijesztő mibenlétét. S itt csak az a különbség, hogy a kéményseprő költeménye kacajra gerjeszt, s néhány óra múlva minden félelemnek vége – az osztályok közötti bokrosság, bizodalmatlanság s visszavonás pedig éveig tarthat, legszomorúbb, ha nem positiva, de bizonyosan negativa károknak kútfeje, és nem szüntetheti meg egyébképp, mint *mesterséges egyesítés* által, mely az egymástól tartó felekezetekre nézve nem egyéb, mint a nap jótévő sugára az említett két ijedezőre volt.

S ugyan mit tehetni egyezés s így egyesülés s ilymódon megismerkedés s ekképpen közepesedés vagy egy középpontra gyűjtés nélkül? Dicsekhetünk-e azzal, hogy lelkierőnk, belátásunk, tudományunk, éltünk hossza elégséges egyedül s minden segéd nélkül valami igazán nagyot s tartóst a föld kerekén létesíthetni? minekutána szinte legközönségesb foglalatosságinkban, építésben, gazdaságban, mindennapi életünkben sat. oly nagy számúak együttmunkálkodása szükséges, s csak egy findza kávéhoz is két *hemisphaera* produktuma kívántatik! – Mai világban – s csuda, hogy annyi idő kelle ily egyszerűség kitalálására – már ki-ki átlátja: hogy *egy magányos ember semmi*, s csak egyesületnek van hosszú élete s igazi súlya.

Egyébaránt minden olyas szövetkezés s egyesület, mely homályban támad, s melynek címje titok, jobbra bűnös, s így az egészre nézve káros következtetésű. Ily alattomos társaságokban sokszor eleinte a cél igen szép, idő jártával pedig csak köpönyeggé válik, mely a bűnt s rosszat fedi, mert nincs bizonyosb, mint az, hogy akkor, midőn az első hév már kigőzölgött, kirekesztőleg csak önhaszonkeresés a társaság egyes tagjainak minden foglalatossága – s hogy elvégre a kisebb, de ügyesb rész halássza az intézet minden hasznait, s többnyire a legnemesbeket is fekete galád tettekbe keveri, és sokszor a legártatlanbakat is vesztőhelyre hozza. Én legalább oly társaságokban nem bízok, melyek titkos aláírások- s esküvésekkel vannak erősítve. A szövetségbeli vagy érzi szívében azon forró kívánást s eltökélt akaratot: felebarátját, hazáját, az emberiséget szolgálni, vagy nem érzi; ha érzi: az esküvés felesleg, szükségtelen s hasztalan; ha nem érzi: ki fogja őtet annak teljesítésére vagy meg nem szegésére kényszeríteni? A szövetség más tagjai? Erről alig van példa, s ily hűtlen tagoknak csak megbüntetését s nem hűtlenségek akadályoztatását találjuk a sok számos titkos összeköttetések évráiziban. – Egy-két ember – vagy számosabbnak véleménye nem oly mágusi korlát, melyen az indulatos vagy félénk némelykor áthágni ne merne, s csak a hatalmas közvélemény azon törvényszék, melytől a legerősb is fél s retteg – s azért igen különbözik azon szent szó és esküvés, melyet az uralkodó népének s a bíró igazságszolgáltatás végett sat. nyíltan tenni szokott, azon alattomos lekötelezéstől, mellyel setétben a szövetkezők öngyengeségik ellen páncél gyanánt szoktak felruházkodni.

Hanem vegyük ezenkívül még a dolog pszichológiai részét is. Legmélyebb belső ihlet szerint úgy érezzük, mintha setétség bűnnek, világosság pedig erénynek volna kísézője; s hol a fedezés szükséges, ott mindég rejtenivalót, rútat s bűnöst szoktunk előre feltenni. S így azon béfejezéssel végzem ezen elmélkedésemet, hogy az egyesületek palladiuma *a világosság; a tagoknak oly misége, hogy rájok az egyesülés sikeréből haszon is folyhasson, legyen erkölcsi, legyen markolható; s az egész egyetemnek kezesség adhatása.*

A világosság áldott hasznát, tudom, nem tagadja senki, hozzuk azért újonnan emlékezetünkbe: hogy következtetés ok nélkül lehetetlen. – Nem igaz azért vagy legalább nem hihető, hogy egy külföldi magyar intézetekre tetemes áldozatokat tegyen anélkül, hogy valamely rejtett s mellékes célja ne legyen; s így csak honbeliektől várhatni hű járulást oly tárgyakhoz, melyek minden haszna erkölcsi s nem pénz. A perzsa, spanyol vagy kínai fog-e igen örülni magyar hazánk előmenetelén, ha áldozatiból rá semmi nyereség sem háramol, s az *actiájából* – részvényéből – őtet illető *dividende* – osztalék – nem egyéb erkölcsi örömnél? Ez természet ellen volna, s csak honáért munkálódhatik ki-ki tisztább szándékból, magasabb célból.

Az egyetemnek kezesség adhatása pedig tagjainak erkölcsi s vagyonbeli súlyán alapulhat, úgy, hogy az egyesület a kormánynak azáltal legyen mindég keziben, nem azon értelemben, hogy ez abba avatkozzon, hanem hogy a részvevőket, ha nem jóra vezetné az intézet, test- és vagyonképpen is felelet alá vonhassa. Ha számos minden vagyonban szűkölködő külföldi nálunk titkon állana össze valamely szép s hasznos végbevétel végett, nem lehetnének-e szinte bizonyosak, hogy a szép és hasznos csak cégér, s

egyedül önhaszon az egész szövetség alapja; s nem cselekszik-e bölcsen oly kormány, mely ily sarkalaton nyugvó társaságokat megsemmisít? S csak újabb időkben is, mily pestist terjeszthetett volna a világra s még hazánkra is az ily elfajzott és setét összecsoportozások árja, ha azokat urunk hatalmas kézzel nem fojtotta volna el?

Ha ellenben számos hazafi, kik között sok jó birtokos, áll össze, s a nap legvilágosb sugárit keresve-keresvén egyesül valamely intézet felállítására, s *el nem savanyult ember természetete szerint* elég jutalmat talál a közjó előmozdításában; akkor azokat a bölcs kormány, mint a tapasztalás mutatja is, összeállani s cselekedni minden akadály nélkül engedendi. Ezen utolsó állítást sok azért hozta volna csak kevés idő előtt még kérdésbe, mert imígy illendően gondolt kisurranni a hátulsó ajtócskán, s pár szomorú forintját megmenteni, melyet esztelenül vagy izetlen örömekre s csak *magára* költ inkább, mint közjóra s hazája felemelésére. Hála az egeknek, hogy ezen bújódsi lyuk be van tapasztva, s így egy hátulsó ajtócskával kevesebbünk immár!

Minden, ami a hazafiakat nyilván gyűjti össze, még ha legcsekélyebb ok lenne is, hasznos és jó, s áldott következési számlálhatlanok. Koncentrációból – középesülésből – foly – mondottuk – nemzetiség s ebből nemzeti erény. Összekötetése s fejlődése ilyesek által eszközöltetik lépcsőnkint: A pusztán lakó, tán bámulására, némely jó oldalra talál a városiban, ez ellenben sok dicsérvivalót, amit nem is gyanított, a gubásban. Számos hazafi, ki egymást hevesen gyűlölé, s ezáltal az életnek vajmi sok, vissza soha nem térő pillanatit minden ok nélkül elkeseríté, végre megbékül, s ezentúl *egymással s nem egymás ellen dolgozik*. Az utazott, a sok faragatlan s – hogy egyenesen kimondjam – nem mindég józan szokások s előítéletek közt felnőtt mindég idehaza ülőben, ha közelebből nézi, sok szépet s fényest fog észrevenni, melynek a vastag rozsdá nem engedi távulra is tündöklését. Az pedig, ki körülállási miatt hazáját soha kívülről, de csak mindég belülről látható, lassan-lassan tán pirulva fogja megvallani: hogy ő előbb olyanokat ítél el s kárhoztatott, amikrűl legkisebb tiszta s rendelt képze se vala, másokat megvetett s a kényes öltözetűeket – kik zsebkendőjükben szép szagot hordanak, jó táncolók sat., vagy kik csak vizet isznak s legtöbbszörre édesekkel élnek – általjában puha s asszonyos úrfiknak tartotta; midőn annak ugyancsak legénynek kell lenni, ki a gallussal vagy törökkel megmérkőzni bátor.

A kereskedőkrűl balvélekedés lassankint eltűnik, s a földesúr, ha nem avatkozik is kereskedésbe, oly státus elősegelését minden iparral s tehetséggel fogja eszközölni, mely egy országot a másikkal tart kapcsolatban. Mindazon betyárságok, melyek hazánkat csak dísztelenítik, s a vitézségnek nem különb jelei, mint részegség az erőnek s bátorságnak, lassan elenyésznek; nevelés, csinosodás, töredelem – *tolerantia* –, egyszóval az egész nemzet díszé s valódi ereje pedig nő.

A mesterséges egybegyűlést – koncentrációt – végre vagy a *véletlen*, de csak rövid időre, vagy az *emberi bölcsesség* tartós haszonná eszközli. S ekként minden kifejlődés, előmenetel, erő, érték és szerencsének legmélyebb sarkalattja

A kiművelt emberfő

Ennél lejjebb nem bocsátkozhatunk. Ezen kis gyökérből származik boldogság s viszont átok is az emberiségre, csak hogy az első századokra terjed, s közönségesen akkor fénylik legjobban, midőn szerzője már a föld alatt – az átok pedig sat. jobbadán egyszerre tűnik el.

Az ész erő, s így az ész boldogság. – Tekintsünk csak mélyen a legnagyobb következesek elveire s fenekire, s mint a nyári reggel, oly tisztán fogjuk látni, mennyi bámulásra méltó szívárgott s nem másunnan, mint emberi agyvelőből a világra, Kung Fu-ce, Bacon, Franklin és számtalan mások marok nagyságú veleiből!

A véletlen, mely igen sokban látszik *legelső* rugó- s indítóoknak lenni, úgy áll az emberi főhöz, mint a földben lévő arany a bányászhoz, vagy hogy többet mondjak, az országúton fekvő gyűrű az utazóhoz; kiásó vagy felvevő nélkül egyik sem ér semmit: az arany föld gyomrában marad örökké, a gyűrű sárba tipratik.

A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma: Ezek *statisztikája* az ország legérdekesb – leginteresszansabb – része. Nem termékeny lapály, hegyek, ásványok, éghajlat sat. teszik a közérőt,

hanem az ész, mely azokat józanon használni tudja. Igazibb súly s erő az emberi agyvelőnél nincs. Ennek több vagy kevesebb léte a nemzetnek több vagy kevesebb szerencséje. Mi nagy erő egy- vagy több százezer ember, fő nélkül? Nézzük a történeteket a Duna folyta körül 1828- és aztán 1829-ben. Nem a sok katona vívja ki a csatát diadallal, hanem a tábornok által jól elkészült s bölcsességgel vezetett bajnok. Nem annyira a fegyverhordók 5-600 ezres számától kell félni, hanem azon *morale pondustól* – erkölcsi súlytól – mely tán annyi ember közt hihetőleg rejtekezhetik. S mily természetes, hogy valamely háború kimeneteléről annak mindég meg kell csalatkoznia, ki az ellenség számát s ágyúit veszi csak számba, nem pedig a hadinép műveltségét s vezérinek esztét. – S azért bölcsen cselekszünk, ha – mint hajdan Karthágó Lakedaimónbúl hítt hadvezért, Szicília Athénébúl törvényhozókat, úgy mi is csak kevés idő előtt építómestereket Olaszországbúl – ma mechanikusokat Britanniábúl hozatunk sat. S midőn szinte mindent mechanikai sarkigazságokra lehet végre visszaidézni, tagadhatlan, hogy a kormányozónak vagy fővezérnek maga dolgában úgyszólván mechanikusnak – műszerésznek – kell lenni, hogy alattlívóit jó sikerrel vihesse. Sokszor, ha csak oly szakácsok forognak a konyhában, kik előbb sohasem főztek, vagy csak úri kocsisok ülnek a bakon, ily javaslatot volnánk hajlandók adni: Bizony, hozassunk inkább valahonnan egy bölcsét.

Nem hihetni, mily nagy hasznú azon igen egyszerű, természetes s mégis oly ritka őszinte önvallomás: Ehhez én nem tudok, s így egészen másra bízom – Birtokosink közt hány lenne dús, ha dolgai után sohasé látott és sok fáradság helyett inkább mulatozott volna; emberhalál mennyivel kevésb, ha egy fiatal tábornok helyett mindjárt tapasztalt vezér fogta volna markába a hadipálcát! Mennyivel kevésb hátramaradás, elaljasodás, nyomorúság s tán szomorú epedések, ha számtalan szisztéma, projektum s még experimentumok helyett is tüstént az előbbi vagy külföldi tapasztalásokat vettük volna példányul s illesztettük volna hazánkra!

Nem nevetséges-e nézni oly gazdát, ki, teszem, sáfrányt akar ültetni, s mindent próbál, időt, pénzt, békestűrést áldoz fel, s erővel önmaga akarja kitalálni a leghelyesb vele bánást, vén szomszédját pedig, ki egész életében jó sikerrel termeszté azt, nem látogatja meg, s tőle útmutatást nem kér. – Gazdaság s kereskedés dolgában pedig szórul szóra így vagyunk, s higgye az olvasó, hogy úgy vagyunk, s Istenért! nem mivel én mondom, hanem maga szemével vizsgálja meg.

A török e részben minden egyéb hátramaradási mellett igen eszes. Ő a vár- s hajóépítést, ágyúöntést sat. mindég idegenre bízza, s így ezek meglehetősen is vannak elintézve nála; s most, midőn már bort is iszik törvényesen, s így természetni is fog, ne legyek jó próféta, de fogadom, nemsokára drágábbat – nem akarám mondani: jobbat, *quia de gustibus* (mivel az ízlésről /nem lehet vitatkozni/ – a szerk.) *etc.* – is fog készíteni, mint mi; mert ő oly emberekre fogja bízni a tárgyelrendelést, kiknek mestersége; míg mi magunk kevergetjük mustjainkat; s experimentumokat vég nélkül teszünk, és sokszor tárgy körüli minden tudományunk abban áll, hogy természetesen gondoljuk vinni a dolgot, midőn csak tudatlanul visszük. – Mi a természet, mi a természet szerinti vitelmód? Tudja valaki? S mégis nálunk a borzagyváló annak szent törvényei szerint véli keverésmódját intézgetni, ámbár végre közönségesen falusi kádár fórumára szorult!

Korántsem hagyom egyébaránt az ozmán apátiáját helyben; de ránk nézve inkább azt szeretném, ha a francia, mint az angol Debrecenbúl akarná vinni a gubaszövőt hazájába – innen vinné a szőlőnevelőt, pintért sat., mintsem hogy tán minekünk volna rájuk szükségünk, mert az annak lenne jele, hogy nálunk a *morale pondus* (erkölcsi súly – a szerk.) nagyobb, mint nálók, s így e részben hatalmasbak vagyunk, mint ők. Így méltán dicsekedhetünk azzal, hogy egy csehországi társaság csak nemrégiben magyar földmérőre szorult.

Egyébaránt igenis tudom, hogy idegen vezér, idegen törvényhozó, idegen tanító mai felvilágosodásban általányosan több kár, mint haszon, s nemigen különb figurát játszik az új hazában, mint egy harmadik személy egy házaspár közt; mert odahaza ugyancsak ki-ki önkénye szerint szeret élni, s ha itt-amott újítani, javítani kell is s akar is, azt inkább ki-ki maga cselekszi, mint más által vitetné végbe.

Nagy szerencse, hogy az agyvelő hazánkban szép mennyiségű, csak hogy itt-amott kifejlődése hátra van – s így ha még szokásban lenne is bölcséket s tanultakat felkeresni s hozatni, megkérő követséginket messzire fárasztani nem kellene.

Nem a sok kéz, de az ügyes kéz festi az évráizsi képet, készíti az órát, erőművet sat. De még kapálni s kivált kaszálni se tud száz ügyetlen kéz annyit s úgy, mint ötven gyakorlott. S ebből az következik: hogy a *munkafelosztás*, mint ki-ki tudja már, emeli az emberi fő tehetségét lehető legmagasb tökéletességre. Természetes, hogy az, ki mindég eggyel foglalatos, azt ügyesebben tudja vinni, mint az, ki húsz

tárgyban munkás. Ha húsz embert képzelünk, hol mindegyik mindennap félcipőt varrni, félívnyit leírni, két beretvát élesíteni, egy táncleckét adni, félórát vashámorban dolgozni, két beteg után látni s több effélét tudna, képzelhetni-e józanon azt, hogy ezen húsz ember, ily módon annyit s oly tökéletesen tudjon végbevinni, mintha egyike óraműves, másika hámoros, táncmester sat. lenne kirekesztőleg? S ezen progresszió szoros tudományi igazsággal még nagyobb osztalékra vitethetik, mint minden manufaktúrában vitetik is – s ezek tökéletessége a munka lehető legnagyobb felosztásán alapul. Azon ideális árkádiai életmód, hogy minden a háznál készüljön, nem századunkra illő többé, s az, ki mindenhez tud egy kicsinyt, jól közönségesen semmihez sem ért.

A háztartás igen kicsinyben országláshoz hasonlítható. Ha az elsőben a vadásznak főzni, kocsisnak fagyaltat készíteni, szakácsnak nyargalni, cukrásznak vasalni, szobatisztítónak beretválni sat. kellene, mily következtetést lehetne várni? S mindennek sarkalata, a *morale pondus*, mily hasztalanul volna rakva? S országlásban nagyobb-kisebb mértékben szinte mindég így vesz el a nemzet legfőbb ereje. S vizsgálja szeme s esze szerint ki-ki őszintén ezt vitatásomban, igazam van-e vagy sem.

Mennyivel számos jó és tökéletes építőmester, fegyvergyártó, ács, tímár, asztalos sat. van egy országban, annál rövidebb idő alatt s így kevésbé idővesztéssel fognak erős építmények, jó fegyverek s bútorok sat. előállítani, s azon mestereknek öszveleg ügyessége vagy inkább azon lelki mennyiség, mely mindezen tárgyak körül úgyszólván a teremtő erő, határozza el egy nemzetnek a többiek közt ebbéli feljebb vagy alantabb létét. A gazdák kisebb vagy mélyebb tudománya mérlege az ország földművelési erejének. A vezérek több, kevésbé józan tanultsága s ügyessége pedig a nemzet támadó vagy védő erejének skálája. Végre a kormányozó, birtokosok s így lefelé minden lakos, a magok álláspontjokra alkalmas tulajdonok könnyebb vagy nehezebb súlya, az egész valódi erejének vagy várható kifejlődhetésének *staterája*, (itt súlya – a szerk.) szóval: a *közintelligentia* – értelmesség – azon jel, melynél fogvást a bölcs a nemzeteket mázsálja. S az mennél nagyobb, annál kevesebbet szorul másokra, s így annál függetlenebb, szabadabb s erősb a nemzet.

Ezek szerint mindegyiknek tehetségében áll, akármily alacsony helyzetű légyen is – s ez mily kellemesen hevítő önértés! –, nemzete erejét nagyobbítani. Hanem azt – mint már előbb érintém valahol – mindenki csak a maga természeti álláshelye tökéletes betöltése által teljesítheti. Sokszor alacsony lépcsőn nyert tudomány egészen új életerőt hoz egy nemzetbe, mint *Watt* az angolok közé a gőzmachina által. De többnyire felemelkedtebb helyről szivárog le az erény és tudomány, *regis ad exemplum** (a király példájához /igazodik a világ/ – a szerk.) sat. – s úgy nem tehetnék bölcsebben, mint kegyes fejedelmünk egyszerű igazi patriarchai életmódját, mely egy koronázott fő legtartósb fénye, minden tettünkben szorosán utánazni; úgy a földesúrnak az volna többek közt kötelessége, hogy a jobb gazdaság s elevebb kereskedés józan szisztémája s ennek elismerése őáltala szivárgana lassan-lassan az ország minden lakosiba. Nem parasztgazda kezdheti a birka- s lónemesítést, őneki azt végezni kell. S nem a tudja Isten, honnan közinkbe esteknek – kiknek egy petájkok, de még egy káposztafejek sincs – s kiknek ereikben a vér egyaránt folydogál, magasodjék bár a haza, bár bomoljon –, nem azoknak összeállása azon szép tiszta kútfő, melyből a nemzetiség s polgári erénynek derék hívei emelkednek a halandók közé – valóban nem –, de azon hazafiúi egyesületekből fakadnak, melyek egyszerű, de legmagasb címje: *Mindenkinek, idő-, ész- s pénzbeli tehetsége szerint forró s állhatatos járulása a közjóhoz*. Legyen ősz haj, vén fő fiatal vállakon, ellenség előtt nyert vitézi szép karcolatok s erőltetett vizsgálat redőzeti s tudomány benyomási a homlokon – a zsidótúl béke – jobbágyok szeretete, külföld becsülése a társaság ismértető jele – s mennyi halhatatlan

Mi szelíd s jótévő, de egyszersmind ellenállhatatlan hatalom ily egyesület! S engedelmeskedni ilyesnek tán tanácsosb, mint neki parancsolni akarni – neve *közvélemény!*

Mennél magasb születésű pedig a hazafi s mennél dúsbabb, annál jobban nevelheti s terjesztheti a közértelmességet s így a haza erejét. A földesúr jobbágyai lelki s testi csinosodására legsikeresebb befolyással lehet, midőn, mint a tapasztalás mutatja, a jobbágy jámborsága, szelíd erkölcssei, de sokszor még nyomorúsága se mozdít egy hüvelyknyit is a földesúr állati vagy növényi életén; pedig csak a földesúr igazságos léte, emberiséges gondolkodásmódja s tanácsa emelheti a szántóvetőt nagyobb méltóságra – s ez viszont teheti őtet vagyonsb, becsültebb, szerencsésb földesúrrá. – A kormány atyai gondoskodása, törvényekre szoros ügyelése s hív jobbágyiba helyezett bizodalma teszi a nemzetet boldoggá s erőssé, midőn ennek erkölcsi súlya azon sarkalat, melyen biztosan s rendületlen állhat még akkor is a királyszék, mikor a világnak fele másutt fel volna zendülve már s bontakozva.

S egy főből mennyi hatalom ered sokszor, s hogy ragaszkodik, mint planéták a Naphoz, számtalan emberi lény egy fényes észhez? Hány élt már, ki százada útját maga jelelé ki, s nemzete létét

századokkal hosszabítá s viszont! Egy orvos gyógyít, a másik öl; de azon szer, melyet Philippos (Nagy Sándor orvosa) nyújtott, keserű-hasznos vala. Bár oly nagylelkűséggel vennék mindég a nemzetek öntapasztalások hasznát, és szintoly nemes diadalmakat nyernének önmagokon, mint ahogy a nagy ember valaha fenséges érzéssel s félelem nélkül üríté a jótévő serleget.

Ezen most felvilágosított talpkövek után, melyeket ily renddel raktam egymásra: az emberfőt legmélyebbre, arra a közepesülést, erre a nemzetiséget, erre a polgári erényt s ismét erre a hitelt tágosb értelemben – végre azon sarkalatot fogom vizsgálat alá venni, mely, ámbár ezeken nyugszik, mostani munkám tárgya, s a földművelés, művészetek, kézletek – manufaktúrák –, gyárok – fabrikák – s kereskedés alapja.

A hitel szorosabb értelemben – credit

Míg nyelvekben *mathesisi* pontosság és szoros elhatározottság nincs – milyent egyébaránt az emberi nem hihetőleg egykor feltalálанд – addig a mondott tárgyak tökéletes felderítésére az olvasó szerkesztető s megemészto ereje nem kevésbé szüksége, mint a szerző tulajdona gondolatit világosan előadni. S így, minekutána öngyengeségemet elismérem, mindenkitűl, kinek kezibe kerülend ezen értekezés, azt bátorkodom kérni: méltóztassék tiszta s rendszeres előadásom híját figyelme s béketűrés által pótolgatni.

Ha az eddig előadottakra visszanézek, annyi külön szín s oly mindenféle tárgy tűnik magam elibe is, hogy a zavarosan eltagoltbűl valamennyire tűrhető egészt alkotni valóban mesterségnek tartom. Azonban a legtűlabb csapongó s a fő tárgytűl majd egészen eltávozni látszó eszméltetések is azon szándékbűl s oly meggyűződésel hoztam itt-ott elő, hogy azok csekély munkám velejét s filozófiáját tán érthetőbbé tehetik, s remélem, szorosb vizsgálat után úgy fog találatni: hogy legkisebbet se akartam hiába mondani, s tán csak ügyességem nem volt elegendő, minden beiktatott okoskodásimat egyetlenegy pontra intéznem s egyesítnem.

Valamely tárgynak legmélyebb alapjára ereszkedni sohasem ártalmas, habár néha tán igen unalmas is, de jobbára nagyon hasznos, sőt szükséges, mert csak így óvakodhatni valaminek hibás végínél való megmarkolásatűl, s csak azáltal lehet az elhibázás valódi okát s utóbbi tévedést elkerűlni. P. o. angol gazdaságot állítunk, de nincs sikere; s így minden szájban csak az cseng, s ami több, oktatólag: „az angol gazdaság semmit sem ér, vagy legalább nálunk nem”. S ez megnyugtat! Midőn nincs világosb, hogy osztatlan legelőkkal, dézmával, robottal, limitatióval, bizonyos vásár híjával, ingadozó vámmal sat. az angol gazdasági szisztéma szinte oly *chimaera*, mint főrugó, kerekek, mutatók sat. nélkül az óra tán minden egyéb, csak nem óra. S így nem az angol gazdasági mód hibás s valósíthatatlan nálunk, hanem a mi vizsgálatunk nem elég mély. – Dombos helyen egypár lábnyira ásván, azt állítjuk nagy bölcsen, hogy vizet semmi móddal se találhatni. A vasút összebomlik, s nem, mivel nem volna áldásunkra, hanem mert vitelre portékánk nincs elég sat.

A hitelt szoros értelemben – annak életbe hozását, akár pénzbeli szoros törvényszéknek, akár *cambio-mercantile* jusnak váltókereskedési törvénynek – hívjuk –, tettem minden pénzbeli összeköttetésink alapjává, s a hitel híját állítottam nemcsak azon fizikai természetlenség okának, hogy ti. pénzt valamelyes bizonyossággal se felvenni, se kiadni nem lehet, de még az erkölcsi romlottság egy fő kűtfejének is. – A hitel híjábűl eredő hibás következeseket mint *actiót* – hatást – s ezek elágozásit s eredetikhez visszatérésiket mint *reactiót* – ellenhatást – egész vizsgálatom folytában mindegyre feszegettem, s így most, minekutána, mint a légy, jó darabig kerengtem a világ körül, végre a dolog praxisába – ténylegibe – bocsátkozom, s nem hogy én is, mint vak, magamat az esztelenek legundorítóbb elemében perzseljem vagy égessem meg, hanem hogy a látóra s keresőre nézve legjótévőbb természet ajándékát, a világot, lelki szemem szerint, a közjó végett használjam!

Mit a hitelrűl, egyenes szórűl, becsűletrűl, erényrűl sat. előadtam, sokan azok értelmével tán ellenmondásban fogják találni, amiket fentebb állítottam, ti. hogy a keresztény vallásban s így mennyei dolgokban a határtalan bizodalom; társasági összeköttetésben ellenben a lehető legnagyobb óvakodás – ami hímezés nélkül, ha annak akarjuk keresztelni a gyermeket, aminek kell, nem egyéb, mint bizodalmatlanság – kirekesztőleg az igazi alap. De szorosb vizsgálat után úgy fog mutatkozni a dolog, hogy igenis egyeztethető azokkal.

Az egész nemzetnek egymástól oly igen különböző tagjait erény- s büntetéstűli félelem tartja súlygyegeben. Ezek jelelik ki a pályakört. Az erkölcsiség s közvélemény az erénynek bírószeke, a testi büntetésnek pedig a törvény. S ezen két fórum egymással alig áll valamely összeköttetésben, mert sokszor megbocsátna a közvélemény, hol a törvény halálra ítélni kénytelen; nemritkán pedig a közvélemény nyom el egészen, hol a törvény felold. – S így, ha a hitelnek s adósságbeli köteleesség feloldozásának minden alapja szinte nem egyéb *executió*nál, kivetésnél, tömlöcnél, akkor a némettel azt mondhatni: jó éjszakát, földművelés, kereskedés, gyarapodás, vagyon, birtok! – Ellenben, hol semmi félelem, semmi fenyték és semmi lehetőség sincs erővel is visszavenni rövid idő alatt a maga tulajdonát, ott a vérnek leglassúdabb folyása, letargia, *marasmus s requiescat in pace!* (sorvadás és nyugodjék békében – a szerk.)

Mily élet embernek, ki önbecsét érzi, s mily szomorú országlás, hol a kenyér olcsóbb- vagy drágábbbsága több vagy kevesebb péknek fülénél fogva ajtóhoz való szegeztesétől függ, s hol *cselekkilidzsi* és *szinír* – hóhérpallos és zsinór – a legerősb indítóok! Ellenben van-e neveléseseb azon édes és rózsaszín képzelgésű alkotmányoknál, hol mindeniben szentet látni tanácsoltatunk, s hol ezen szép, egyszerű s nagyobb értelmet s jobb nevelést áruló s igen sokszor hallott szólásmód közdivatú: „hogya is lehetne ezt vagy amazt ily nagyúri személyrűl, ily előkelő gavallérrűl vagy annya esztendő óta oly magas hivatalokban, annya fényel s a közönség legnagyobb bizodalma megnyerésével szolgáló méltóságrűl sat. csak fel is tenni?” Gondolkozzék s ítéljen ezekrűl többnyire ki-ki tetszése szerint; én részemrűl, ha pénzem lesz valaha kölcsönzésre, nem azt fogom tekinteni adóssomban, az erénynek mily magasságán áll, s hihetőleg valaha a mennyország hányadik grádicsán fog örökkön-örökké vigadni; hanem, micsoda hypothekát adhat nekem, s miképp foghatom üstökénél s ránthatom ki alóla még a párnát is, ha becsületes s törvényes kamatra adott tőkémét ő akarná használni csak, míg én addig tán sínylődöm, és szinte *instantiával* kellene keresnem, ami *enyim*, míg ő fényes palotájában azzal tartja fenn – meg kell vallani, igen szép s nemes – rangját, ami nem övé! – Ha valaki pénzérűl másképp szeret rendelkezni s intézni – tessék, én jó szerencsét kívánok, mely mint sokan mondják – de én nem hiszem –, *synonymon* a bölcsességgel.

Itt állunk végre azon többnyire igen meredek helynél, melyet távulrűl csak ritkán szoktunk észrevenni, s hol az van írva: *hogyan és miképp?*

Mindennek – s már errűl is volt szó – van szép, van rút oldala. Már az, ki se nem szerelmes, se nem indulatos, se nem vak vagy rövidlátású, hidegvérrel fogja megkülönözni a szépeket rútaktúl; mászálni, s aszerint, mint dűl, elfogadni, visszavetni. Ezen cselekvő mód igen egyszerű, csakhogya alig van valaki, ki maga vagy szomszédja feleségébe, gazdasági szisztémájába, verseibe, irományiba, *homeopathiájáa*, alkotmányába, bonjába ne volna szerelmes és így vég nélkül – igen ritka ellenben a tiszta látású; mert egyiket a természeti köd – az ostobaság, másikat a tudatlanság, tapasztalatlanság, elfogultság, előítélet sat. fekete felhői tartóztatják a világosan látástúl.

Némelyik pedig mindenkor maga becses személyével áll a közjó útjában, s így azt önárnyéka miatt sohasem láthatja. Mi mindezen gyengeségeket tegyük félre, legalább míg szemközt állunk, s világosítsuk fel:

Azon megjegyzéseket, melyekkel közönségesen Magyarországon a hitel felállíthatása ellen kelnek ki.

Azután, mely okoskodások vának Magyarországon a hitel lábba állítása mellett.

Végre az ezekbűl következő természetes béfejezést.

Ballai László: Napóleon és Hitler

Amikor Napóleon átlépett a Nyemen folyón, hogya elfoglalja Oroszországot, nem gondolhatta, hogya

kétszáz évvel később, a Magyar Írószövetség könyvbemutatóján az egyik látogató azt mondja majd a másoknak: „Napóleon és Hitler, az ugyanaz.”

Mellesleg az epizód *Az arcmás* című regényem bemutatóján történt, amelyet a veretes kijelentés megfogalmazója nem vásárolt meg. Ez azért kár, mert a mű legfontosabb üzenete éppen az, hogy a történelmi tények megismerésére nem szabad sajnálni a fáradságot és az időt. Továbbá az is, hogy az új ismeretek birtokában könyörtelenül le kell számolnunk korábbi előítéleteinkkel, és az igazság javára kell megváltoztatnunk a véleményünket.

Mert mi az igazság? Oroszország három nagy honvédő háborút vívott a nyugatról jövő támadókkal szemben: 1700-21-ben, 1812–13-ban és 1941–45-ben. De az a kijelentés, hogy „Napóleon és Hitler, az ugyanaz”, egy szovjet propagandamondat.

Napóleon Bonaparte ugyanis a történelem egyik legzseniálisabb hadvezére volt, Adolf Hitler pedig csupán egy minden hájjal megkent aljas bűnöző.

Napóleon a francia felvilágosodás eszméin nevelkedett, és ifjúkorában a forradalom feltétlen híve volt. A felcseperedett, Bécsben lézengő Hitler – ekkor még Schickelgruber – mérhetetlen ellenszenvet érzett a társadalmi haladás iránt.

Napóleon huszonnégy éves korában zseniális tervet dolgozott ki a külföldi koalíció által megszállt Toulon visszafoglalására, és a város elleni rohamban – az egyik hadoszlop parancsnokaként – személyes bátorságával is kitüntette magát; kilőtték alóla a lovát, és szuronnal megsebesítették a lábát. Parancsnoka a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott róla a hadügyminiszternek, aki tábornokká léptette elő. Hitler a belgiumi front biztonságos bunkereiben magyarázta sovíniszta tanait katonatársainak, majd egy gáztámadás során ideiglenesen megvakult, aminek jelentős szerepe lehetett abban, hogy őrzetői sarzsit szerzett, és huszonkilenc évesen ebben a rangban szerelhetett le, nem pedig közlegényként.

A huszonhét esztendő Napóleon a direktórium által elhanyagolt, hitevesztett olaszországi francia hadsereggel, azt saját harci kedvével feltűzelve – életét csatáról csatára kockáztatva – tönkrevverte a szárd-osztrák koalíció túlerőben lévő seregeit, felszabadította Észak-Olaszországot, és ellenfeleit megalázó békére kényszerítette, miközben kiáltványaival a világ leghaladóbb eszméit terjesztette az olasz hazafiak körében. Hitler, a „vezér”, aki harcosan követelte a versailles-i béke eltörlését, a társadalom militarizálását, és az idegenek – köztük a német társadalomnak évszázadok óta szellemóriások adó zsidóság – eltávolítását az 1923-as müncheni puccs során nem mert szembenézni a karhatalommal, gyáván testőre mögé húzódott. Később a náci „propaganda-szakemberek” az eseményről készült fotóra ráretusálták Hitler balonkabátos alakját, mintha ő vezette volna a rohamot.

Napóleon államcsínyét valójában Talleyrand, Franciaország legtekintélyesebb politikusa készítette elő, aki a tábornokot tartotta a legalkalmasabb személynek arra, hogy az államot kivezesse a sorozatos politikai válságokból. Hitler hatalomra jutását az tette lehetővé, hogy a szélsőségesen konzervatív német uralkodókörök egyszerűen a náci pártban látták a demokratikus szellemű pártok előretörésével szembeni védőpajzsot.

Napóleon 1799-es hatalomátvételekor Franciaország legnépszerűbb embere volt, aki páratlan hadvezéri hírnevét a csatamezőkön szerzett érdemeinek köszönhetette, hiszen legyőzhetetlen stratégaként nem csupán megvédte a Köztársaság határait, de jócskán ki is terjesztette azokat a környező monarchiák rovására. Hitler kormányba iktatásakor a német szavazók voksának csupán egyharmadát tudhatta maga mögött, ezt sem kardjával, hanem hordószónoki képességeivel szolgálta meg, átvéve adáz ellenségeinek, a szociáldemokratáknak mozgalm szervezési gyakorlatát, és arra ráépítve a történelem mindmáig legmegdöbbentőbb propaganda-hadjáratát, amelynek végeredményeként tényleg ő lett a vezér.

Napóleonban, a vérbeli katonában persze buzogni kezdett a condottiere-vér, ha már egyszer ölébe hullott az ország, akkor az legyen teljesen az övé, és az azt fenyegető külső hatalmakat is kényszerítse térdre – így hát diktátorrá vált. Ha azonban egy fabatkát ér is a történettudomány, amely oly nagyra tartja a „felvilágosult abszolútizmus” intézményét, akkor legalább ezt a címkét ne tagadjuk meg az 1804-ben császárrá koronázott Napóleon rendszerétől sem. Azonban semmi sem áll távolabb Hitlertől, mint a felvilágosodásnak, a szellem ragyogásának és az ember kiteljesedésének akárcsak az illúziója.

„Igazi dicsőségem nem a negyven csatában rejlik; Waterloo mindet eltörölte – mondta Napóleon Szent Ilonán. – De a Polgári Törvénykönyv nem merül, nem merülhet feledésbe.” Napóleon államalkotó

intézkedéseivel lerakta a modern Franciaország alapjait. Törvénykönyvében biztosította a személyes szabadsághoz, a törvény előtti egyenlőséghez, a magántulajdonhoz való jogot, valamint elismerte a polgári házasság és a válás intézményét. Ezeket a jogokat Napóleon az általa meghódított területek lakosságának is biztosította (így 1809-ben Magyarországnak is megtette volna, ha a mélysegesen elmaradott és Habsburg igába vert társadalmunk egyáltalán felismerte volna a páratlan történelmi lehetőséget). E jogokra épül a mai Európa minden haladó állama. És Napóleon legfőbb terve egy ezekre a jogelvekre épülő, politikailag és gazdaságilag egységes Európa létrehozása volt...

Ezeket a jogokat Adolf Hitler és bűnöző csoportja a hatalomért folytatott harcban sorra meggyalázta, kormányerővé válásuk után pedig szisztematikusan felszámolták azoknak a tömegeknek a bevonásával, akik nem vették észre, hogy közreműködésükkel egyszermind saját jogaikról is lemondanak. Ugyan mire lehetett volna büszke Hitler, ha a ciánkáli kapszula bevétele helyett elkészíti működése mérlegét, mint Napóleon? A nevében megvívott ütközetekre aligha, hiszen azok egyikén sem vett részt. A könyvégetésekre? Arra, hogy pártszolgálatosai bárkit kedvük szerint agyonverhettek az utcán? A fajelméletre, a zsidók, cigányok, homoszexuálisok iparszerű kiirtására, az alsóbbrendűnek tekintett – de az elmélet szerint munkára alkalmas – népek rabszolgasorba vetésére? A legsötétebb terrorra, amelyet valaha is létrehoztak a világon? A II. világháború ötvenkétfélmillió halottjára, akinek a fele polgári személy volt?

Én tudom, hogy értelmiségi körökben divatos manír közismert tényekkel kapcsolatban „újszerű”, „nagy” és főleg „polgárpukkasztó” kijelentéseket tenni, de érdemes megfontolni, hogy a mondat elcsattanása után vajon nem annak kijelentője pukkan-e ki. Mert Napóleon „véres” háborúi, és „diktatórikus” rendszere azért voltak elfogadhatatlanok rojalista ellenzői számára, mert a „parvenü” egyszerűen az európai „felvilágosult” monarchiákkal azok korábbi, véres háborús és diktatórikus gyakorlatát szegezte szembe, és katonai zsenijével mindegyiket meghódította. Ugyanakkor a napóleoni terjeszkedés meggyökerezett a felvilágosodás eszméit Európában, felkeltve az alapvető emberi jogokra és a nemzeti függetlenségre irányuló igényeket, amelyek végül szétrepesztették a Szent szövetségi restaurációt.

Napóleon sírja ott áll – ott állhat – a párizsi Invalidusok templomában, történelmi szerepéről, annak jó vagy rossz oldaláról az idők végezetéig hatalmas viták folyhatnak. De Hitlernek nincs és nem is lehet sírja ezen a világon, mint ahogy ennek a sátáni gonoszságú embernek az egész működése megkérdőjelezhetetlenül borzalmas, undorító és elutasítandó.

Ilyés Gyula: Puszták népe

– részlet –

A nemesi ország II. József népszámlálása óta nem engedte, hogy földjeit fölmérjék. Az 1787-i adatok szerint akkor például Nyugat-Magyarország 85 százaléka volt a főnemesség kezén. Hogyan? „Az oligarchia főcélja – ahogy Felsőbüki Nagy Pál még 1834-ben is írja – magát arrandirozni, mi magyarul körülbelül a köznemesség kiirtását jelenti, s e célra buzgón törekszik, hogy egyedül a szomszédos Moson vármegyében, hol a múlt század elején 300 nemes családnál még több lakott, jelenleg három alig létezik.” Széchenyi pedig a Hitelben azt írja, hogy „vannak köztünk, akik Magyarországnak 500-ik, de olyanok is, kik hazánk 100-ad részét bírják, sőt még olyan dúsak is, kik [...] szegény jó anyaföldünk 30-ik részének urai”!

A pusztákon, a nagybirtokon minden időben ritkább volt a lakosság, mint a jobbágyfalvak területén. Az 1828. évi összeírás szerint az akkori Magyarországon a 16-60 év közötti jobbágyok száma 564.643.

A zselléreké és pusztai cselédeké pedig 587.288.

Nem esünk túlzásba, ha ebből arra következtetünk, hogy a cselédek és zsellérek által művelt s egy pár arisztokrata által birtokolt terület legalább még egyszer akkora volt, mint amennyit a jobbágyság műveltek, s az akkori megkötésekkel magukénak mondhattak.

Táncsics lapja még 1848-ban is keserűen emlékszik az „urasági majorságok”-ról. „Ellopott, elrablott jószág pedig a legtöbb [...], melyet azelőtt az uraságok az úriszékek és szolgabírák segítségével részint cselével vettek el, s így elloptak, részint erőhatalommal foglaltak el, s így elraboltak.” Am ne kövessük e türelmetlen hangot, amely még egyebet is állít. Mindebből újra csak az a lényeges, hogy nagybirtok hazánkban mindig bőven volt, s így volt rajta bőven nép is, kocsisok, juhászok, makkoltatók és a majorok sárviyillóiban bérese, urasági szolgák. Parancsolóikról, a kasznárokról, ispánokról legrégebbi regényeink is említést tesznek. Azok közül, akiknek parancsoltak, csak nagynéha jelenik meg egy villanásra egy-egy őszbecsavarodott agg magyar, a „hűség és becsület élő mintaképe”; rendszerint botjára támaszkodik, és életét akarja áldozni uráért keresetlenül és természetesen minden ellenszolgáltatás nélkül. Meglepő azonban, hogy ugyane típus ifjabb egyedei, mint elvetemült útonállóknak tűnnek elénk, a nádasokat bújják, és szemüket forgatva adják ki nyomorult lelküket egy-egy daliás hős mesteri pisztolylövése után. Szerepelnek még helyre pórnók, akik kezdetben szoptatnak, de a tizenkilencedik század közepére egyszerre énekdühbe esnek, s az egész századon át szüntelenül minden ürügyre érzelmes dalokat fújnak, helyel-közzel bokáznak is, mint valami örült operettben. Az ország helyeslően mosolyog, még most sem kérdezi, honnan jöttek. Legfeljebb mint kedves háziállatokkal foglalkozik, gondolatban, velük. Az bizonyos, hogy még jobbágyszámba sem veszik őket. Ámde mégis, a jobbágyság 48-ban felszabadult. Az úrbért eltörölte az országgyűlés.

Nagyon szép tőle, de még szebb lett volna, ha előbb teszi. Akkor viselhette volna a nemesség a nagylelkű nevet, de most, midőn ezt végső szükségéből tette és ijedtségéből, nem tarthat rá számot. A tekintetes karok és rendek s a méltóságos nem t'om, miféle főrendek azt a hírt kapták, hogy Petőfi Sándor a Rákoson tanyáz, de nem egyedül, hanem 40.000 paraszttal egyetemben, s ezen kellemes meglepetés indította őket azon nagylelkűségre, hogy az úrbért azonnal eltöröljék... Nevetséges tőlük nagylelkűséggel dicsekedni...

Ezt nem én mondom. Az egész bekezdés szóról szóra Petőfi tollából való, az idézőjelet a szöveg frissítése végett hagytam el. Nem kérkedik. A nemes főrendek jelen volt tagjai évek múltán fejüket fogva maguk is beismerték, hogy a párizsi, bécsi forradalmakról s a véres galíciai parasztfelkelésekről kapott értesüléseken kívül elsősorban a rákosmezei rémhír hatása alatt ragadtatták el magukat. Később mindent megtettek, hogy helyreüssék, amit még lehet. A forradalmi országgyűlés izgalmas, hónapokig tartó vitákban latolgatta, hogy a földesurak mennyi váltságdíjat kapjanak. Windischgrätz már Pest kapui alatt állt, de ők nem vesztették el hidegvérüket. Schlick megveri Mészáros, Buda eleste napok kérdése, de ők a düledező várban is a telkenkénti 500 vagy 400 forintokat méricskélják. December 30-án a higgadt Deák is elveszti türelmét. „Pirulnunk kell a jövő előtt!” – kiáltja égő arccal. „Ne piszkolják be a história lapját azzal, hogy most olyan tárgyat veszünk elő, amely a képviselőket különösen érdekli!” (A képviselők közt egyetlen paraszt vagy jobbágyság sem volt. Cseléd a választók közt sem.) A súlyos probléma épkézláb, gyors megoldása „a robot és a dézsma váltságdíj nélküli eltörlése”, amelyet hajdan Táncsics ajánlott, senkinek sem jutott eszébe. Pedig a *Munkások Újságja* már itt-ott hangot ad a póri felfogásnak is. „Ha az a sok zsöllér – írja nyilván egy zsellér Veszprémből –, az a 8 millió zsöllér meg nem szorítja a kard markolatát, és elleneink ellen nem ragadja: úgy elvesz a haza... Nálunk azt mondja a szegénység: mért adjam én oda a 19 esztendő fiamat katonának, hiszen nekem semmim sincs? Mit védelmezzem az én fiam? A kutyabőrösök búzaföldjeit?... De hol a föld, melyből én mint a honmegtartó testületnek tagja enmagamat és eddig rongyosan növelhetett családomat táplálhatom?” Ott van, ahol ma is. A haza elveszett... A magyar nemesség valóban tiszteletre méltó önfeláldozással elkezdett egy polgári forradalmat, amelyet azért nem nyerhetett meg, mert egészében mégsem volt polgár. Egypár kitűnő és korát megelőző elme a jövő lehetőségeitől elkápráztatva lemond a kiváltságokról, amelyeket az egész osztály azért nem írhat alá, mert a jövő lehetőségei: a kúriák helyére építendő gyárak és ipartelepek csak káprázatok.

A kármentesítés kérdését sose oldotta meg a forradalmi kormány. Az abszolutizmus rendezte, elsősorban a monarchia szempontjából megbízhatatlan köznemesség gyöngítésére. Noha a jobbágyság megváltás címén fizettek bizonyos összeget a felállított pénztárba, abból a bécsi kormány alig juttatott valamit a köznemességnek, példát adva, hogy azonnali kártérítés nélkül is lehet földügyet rendezni. A pénztárból csak néhány befolyásos főúr kapott. A két veszekedő fél között a történelemben először így lett a jobbágyság rövid időre, ha nem is nevető, de kárörvendően mosolygó harmadik. A mosoly is hamar

arcára fagyott. Nem is lehetett másképp. A parasztságnak szabadságot és földet eddig még senki nem szerzett. A nagy francia forradalom vezetői nagy forradalmárok voltak; de a parasztság földfoglalásába csak akkor nyugodtak bele, egy nappal sem előbb, amikor ellene már semmit sem tehettek.

Földet az 51-es császári pátens sem osztott. Ez a rendelet, akár Kossuthék központi választmányának tervezete, nem tett egyebet, mint szentesítette a fejlődést, a robot és dézsma nyűgétől a földbirtokosság tán még többet szenvedett, mint a parasztság; az úrdolgára kirendelt jobbágyok a napot lopták, munkájuk a pallosjog eltörlése után a kirendelt hajdúk és felügyelők bérét sem érte meg. Szabó Ervin szerint, aki behatóan foglalkozott a 48-as pártharcokkal (bár a puszták lakóival ő sem találkozott), mindkét törvényjavaslat csak azt vetette papírra, amit a jobbágyosság a gyakorlatban úgylis elért.

A telkes jobbágyosság, ismétlem. De hány parasztnak volt telke már akkor is az ország összes földműves lakosságából? Bizonyos, hogy a földnek nagyobb fele a pátens ellenére továbbra is a nagybirtokosok kezén maradt. A császári ház a főurakat nem tartotta megbízhatatlannak; amint tudjuk, nem is voltak azok. A felosztott közös legelők jó részét is ők kapták. A zselléreknek abból legfeljebb egy-két holdacska jutott, és azt sem tudták megtartani. Igaz, a jobbágyfalvak „polgár”-falvakká vedlettek. De hány falu volt például a Dunántúl nagybirtok-óceánjában? A falvak végén néhány nemesi kúria talán duzzogott, s várta Kossuthot s tőle a pénzt, de kint a pusztákon rend volt. Nagyapáék feje fölött észrevétlenül húzott el a nagy idők szele.

Más vidéken, tudjuk, a „sehonnai vadnépek” is tettek kísérletet földszerzésre. A Tolnából származott orosházaiak között Olá István, a „históriás házaló”, 48 derekán a szappan, a pántlika s Petőfi és Táncsics műveinek hangos terjesztése közben földszerző eszméket is terjesztett. Bizonyára sikerrel, különben nem akasztották volna fel még ugyanez év őszén Frey Ádámmal együtt, akinek ugyancsak a sehonnaiaknak a földhöz való viszonyáról voltak gondolatai. „Gyuri fiam, adj földet a parasztnak” – hirdette hazugul Kossuth szavát a zsellérsorokon a kalandor Ágoston György. S a parasztnak jobban hittek neki, mint Kossuthnak, aki végül is nyílt levéllel, majd statáriummal kényszerült gátat vetni a rémmese okozta mozgalomnak. Volt hely, ahol a zselléreket arról kellett kioktatni, meddig terjed a szabadság.

Ők a szabadságharc után is éppoly szolgák voltak, mint előtte vagy alatta. A szónoklatok nem gyűjtötták fel őket. Hol volt a régi népfelkelések heve, még az olyanfajta is, aminőt Hunyadi keltett! A krónikák följegyezték, hogy Nándorfejérvárnál Hunyadi parasztjai bottal és kövekkel rontottak a török sorkatonaságra. Igaz, volt mit védeniök és féltetniök, Hunyadi békében is „tudott banni” embereivel, birtokain akkor még jobb dolguk volt a parasztnak, mint a többi oligarcha alatt, vagy a török oldalon. Jobb a kismemeseknek is. Még Mátyás elé is 40.000 tódult a Duna jegére, csak azért, mert Hunyadi volt. Most nem támadt Kapisztrán, még Vak Bottyán sem, aki szintén tudta, mitől forr föl a nép. Bem is tudta. Vannak, akik a szabadságharcról ingerülten törlik a forradalom elnevezést. Forradalom volt, de nem ért meg addig, hogy komoly, tartós eredményei lehettek volna. Hogy a parasztnak megválthatták földjeiket a földesúrtól? Nekik, a földművelő lakosság többségének, a cselédeknek és zselléreknek nem volt mit megváltaniok. Igaz, ahhoz a földhöz, melyen ők éltek, mint tudjuk, Magyarországon a forradalmak sem mertek nyúlni. A kitűnő Királyi Pál 1845-ben áradozva festi, mit hozna a boldog jövő, „'ha a' 175.000 izraelitát, 's kivált a' 43.000 cigányt földre telepítenénk, ha mutatnánk neki házhelyet, adnánk kezébe ekét”? Lelkesen küzd az előítéletek ellen, mert óriás „statusnyereség lenne [...] ezen embertömegeknek két izmos karjaiban rejlő erőt hazai földművelésünknek megnyerni”. Földmagántulajdont követel számukra. A cselédeknek nem követel. A kor jámbor vaksága egyenesen megdöbbenő. A divatlapok már a négerek sorsát könnyezik, de a pusztaiakat és a zselléreket még mindig nem látják. Ne is csodálkozzunk, hogy azok sorsa a nagy forduló alatt sem fordul. Szabadon költözködhettek? Csöbörből vödörbe. Nem botozták többé őket? Botozták. Amennyiben sorsuk változott, a parlament s az utca nagy igéitől függetlenül változott. Olyan erők lökéseitől, melyeknek az előbbiek is csak tünetei voltak.

Nagyapa a változást a vonatoknak tulajdonította, teljes joggal. Aztán az emberek kapzsiságának, annak a „veszekedett krajcáréhségnek”, amely egyik napról a másikra a grófokat elfogta. Nem volt barátja a változásoknak; mióta az eszét bírta, mindegyik csak bajt hozott. Mert mi volt azelőtt? Azelőtt a pusztaiak csak pásztorkodtak, heverték a napon vagy istállóban, nem tört el lábuk a sietségben. Az uradalmak csak annyi búzát termeltek, amennyi a népnek kellett. „Mikor én gyerek voltam, még alig volt itt szántás. Ösmertem, de hányat, aki egész életében nem vett kapát a kezébe.” Kasza? Kaszát még ő sem vett a kezébe, legfeljebb próbaképpen. „Juhász volt, meg gulya. Trágya meg annyi volt, hogy ki sem hordták mind a földre, fűtöttek vele. Az egész határ legelő volt.” A cselédek annyi állatot tarthattak, amennyit csak venni tudtak. „Nem kérdezte senki, hogy János, mitül hízik a tehened, vagy mit esznek a feleséged

récéi meg tikjai?” Ennivaló volt, de mennyi volt! „Mégántult egy ökör? Vágjátok le, osszátok szét a cselédeknek. Az én egészségemre, ingyen!” Mert akkor még az urak is igazi urak voltak. Vagyis kicsire nem néztek. Az egyik Zichy gróf azzal tagadta meg tisztartójától a nyugdíjat, hogy „gyűjtötte volna maga össze, én nem kötöttem be a száját”! Nagymama vajból, csirkéből, tojásból, zsírból évenként 300 forintot is kiárult az ozorai piacon. Volt vásár, amelyre 25 südőt is elhajtott. A pusztákat borjúkereskedők járták és először is a cselédek állatait nézték, mert azok mindig különbek voltak, mint az uraságé. Hisz azt mindenki tudta, hogy a belterjes állattenyésztés terén az uradalmak majdnem mindent a cselédektől tanultak. Tőlük lesték el a disznóhízalást, a tehenészetet, a méhészetet, újabban a tojásárulást. Az emberek is jobbak voltak. Nem lehetett annyi ronda beszédet se hallani. Az a fene flanc se volt. Főlnőtt embernek, asszonynak egy ruhája volt egész életére. Szobában csak a beteg hált. Mert akkor még egészség is volt! Amikor jött a vonat, „égette volna meg a tűz”!

Bizonyos, hogy a 19-ik század második felének első évtizedei, ha másutt nem is, a Dunántúl némely vidékén átmenetileg emeltek valamit a pusztaiak sorsán. A birtokokról elmaradt a parasztok ingyen munkája, a robot; a nyereszkesedésre berendezkedő termelés pedig fokozottan kívánta az embert; a pásztornak volt becsülete. A cselédség igénye alig volt nagyobb, akár a rabszolgaidőkben – félig földbeásott sárkunyhókban laktak, ruházatukat maguk készítették, szellemi szükségletüket teljesen kielégítette a népdal és az ugyancsak maguk készítette népművészet – a legkisebb javítást is mennyei áldásként fogadták. Az uradalmak valóban keveset törődtek azzal, hogy egyik-másik ügyesebb cselédjük a maga módján tollasodni kezd. Az állatok körül megbízható, hű munkásokra volt szükség és húnek ők hívek voltak. Nagyapa és társai a nálukénál alig magasabb szinten élő uraság minden javát, ha egy kicsit Csáky szalmájának tekintették is, csak maguk számára tekintették annak, s féltékenyen őrizték idegen kezektől. Körműkre néztek a tanyán forgó falusiaknak és zselléreknek; azok becsülete szintén nőtt valamit.

De a boldog kor is véget ért egyszer. Jött a vasút, már nemcsak a lábónjáró marhát, hanem a búzát is el lehetett szállítani oda, ahol pénzt adtak érte. Jött a tengerentúli versenytől még mentes jó búzaár és vele a még nagyobb nyereségre való termelés. A legelőket felszántották, jöttek a gépek. Közben a parasztok előtt is kezdett világosodni, hogy a szabadságnak veszélyes járulékaik vannak, rájuk a szabadverseny jött. A robot után évtizedekig ők szántották az uradalom földjeit, ők arattak, ők nyomtattak legtöbb helyen egészen karácsonyig a hatalmas nyomtató csűrökben. Most gőzekék kezdték hasítani a földet. A paraszti dúlók egyre kisebb részekre darabolódtak, az utódok közül egyre többen szorultak a zsellérsorra vagy a pusztákra. A cselédek elszaporodtak, s minél többen lettek, annál jobban recsegett, szakadt alattuk a talaj, hasonlóan ahhoz, mint amikor a vékony jégen egy sereg ember összeszalad. Próbáltak küzdeni, próbálták menteni is egymást néha igazán hősi szívóssággal és önfeláldozással; hasztalan. A történelem megint elárulta őket; süllyedtek feltartóztathatatlanul, nemsokára ott voltak, ahol a kuruckor után. Az 1900-as években egy család évi, minden néven nevezhető jövedelme 200 forint. Sójajtozva emlegették a régi jó időt, s nem tudták, hogy csak rövid nap sütés volt.

Ha a családi összejöveleket enyhe vigadalmakká melegültek, s ősi szokás szerint kiki elfújta a nótáját, nebándi nagyapa komoran legyintett, amikor rá került a sor; hiába biztatták, mondja el a kurjongatóst, amelyet mintha csak az ő számára találtak volna ki, amelyikben az van: Én vagyok az Eszterházy hosszúbotos, cifraszűrös, leghíresebb juhásza! – „Elmúlt annak az ideje” mondta keserűen, de egy kicsit gőgösen is, mert hisz mindenki tudhatta, hogy ő szerencsésen megúszta az árt. Egy ideig azonosítottam magam vele, illetve nem is ővele, hanem a család emelkedettebb tagjaival, akik nagyapára is mosolyogva és lefelé néztek, mint valami kedélyes öreg háziszolgára vagy bútordarabra; magukat már annyira más régióba tartozónak érezték, hogy bizonyára riadtan tiltakoznak, ha valaki eszükbe juttatja, hogy ugyanabból a törzsből születve két-háromszáz év előtt kócos, nyomorult tömeg gyermekei, amelynek sorsáról nagyjából gorombán, de tán nem feleslegesen valamit elmondtam. Ha a középkorról olvastak regényt, a lovag vagy a szerelmes várkisasszony érzelmeit osztották. Dicsérték a hűbéresség intézményét, mert akkor „rend volt”, s mert maguknak a múltban önkényesen a nemesek életét képzeltek. A rabszolgaság koráról hallva nem a rabszolgák sorsára gondoltak. Dózsa felkelésének megítélésekor egy percig sem tétováztak, hogy kinek adjanak igazat, az éhes keresztieseknek-e vagy a pederasztá Zápolya csatlósainak. Nagyapa származását úgy vették tudomásul, hogy hajlandók voltak elnézni és megbocsátani a letagadhatatlan rokoni viszonyra való tekintettel. Életét valahogy átmeneti eltévelyedésnek tekintették, mint valami tékozló fiúét, aki szerencsére otthagyja gyanús környezetét, és visszatér a helyes útra. Hibások voltak ebben? Erre nevelődtek iskolában, társaságban, az újságok vagy akár a naptárak olvasása közben. Nem úgy voltak öntudatosak, mint nagyapa, aki elvégre szintén parancsolt egy-két bojtárnak, később néhány béresnek is, vagyis szintén fent volt. De ő nem az elzárkózással, nem gőgösen a nép fölött állva akarta megmutatni, hogy valaki, hanem ott a bojtárok és

béresek között. Úri gesztusai voltak. Megsántult egy birka? „Egyétek meg az egészségemre!” – mondta ő is nagylelkűen a béreseknek, megfélelvezve arról, hogy a birka nem az övé, füllentenie kell, ha majd számot ad róla. Vállalta a felelősséget, és sokszor a sántulást sem várta meg. A lakodalmakba fiatal bárányt küldött, s egy várúr büszkeségével háritotta el a hálálkodást. Úgy viselkedett, mint egy igazi úr, ahogyan képzelete szerint az igazi uraknak viselkedniük kell. Az istállóban ült az emberei közt, akik tegezték; pipázva, bölcseket mondva élvezte a tekintélyt, amelyért mondatonként meg kellett küzdenie. Mi döntötte el, hogy egyszerre magam is benne fedeztem fel az igazi előkelőséget? Nem a vagyona miatt. Már nem tudnám megmondani, lélekben mikor álltam meg a felfelé vivő veszélyes lépcsőn, s fordultam azok felé, akik a család kis szigete körül s néha bele is kapaszkodva kétségbeesetten küzdöttek az árral. A szegénységgel, nyomorral, elnyomatással, amely gyermekkorom idejében már ismét rendes, történelmi méretekben öntötte el a pusztát.

Egy hónapja történt

A Fejér megyei Csókakő nevét eddig – a Rozgonyiak, Corvin János és Bakócz Tamás birtokolta – festői fekvésű várának romjáról, illetve a róla elnevezett kolbászos krumplilevesről ismertük, amelyet buggyantott tojással szervíroznak. Most azonban helyütt felavatták – felavathatták! – Horthy Miklós kormányzó mellszobrát, amelyet „civil” kezdeményezésre, több szervezet összefogásával és az önkormányzat jóváhagyásával állítottak.

A csókakői vár alatti téren bronzsínűre festett kőszobor, Máhr Ferenc csákberényi szobrász kreálmánya művészi értékében híven reprezentálja Magyarország egyik legátlástanabb és legostobább vezetőjének politizálási színvonalát. Csakhogy az emlékmű felállítását engedélyező április 23-i képviselő-testületi határozattal – amely egyben a Bánya teret átnevezte Nagy-Magyarország térré – világossá vált, hogy a jelenlegi rezsim nyíltan támogatja a fasiszta, illetve a fasizmus térhódításaért felelős történelmi személyek rehabilitálását, sőt történelmi példaként való bemutatását. Merthogy a falusi polgármester és a képviselők a kormányzó párthoz tartoznak. Ugyanakkor a hatáskörét – éppen az önkormányzatok rovására – a rákos sejtburjánzás sebességével és hatékonyságával kiterjesztő kormányhivatal még véletlenül sem vétőzte meg a „pártokon felüli döntésnek” nevezett akciót, amelyen a magyar szélsőjobboldal minden szervezete – beleértve a bíróság útján betiltottat is – diadalmasan megjelenhetett.

Egy hónapja írták

Kövér László úr őexcellenciájának, a Magyar Országgyűlés elnökének

Elnök Úr!

Mélyszéges aggodalommal és felháborodással értesültem arról, hogy Ön Szócs Géza kulturális

államtitkárral és a szélsőjobboldali Jobbik elnökével, Vona Gáborral együtt részt vett azon a szertartáson, amelyet Nyiró József, a nyilas parlament egykori tagja tiszteletére rendeztek Romániában. Gyalázatosnak tartom, hogy a Magyar Országgyűlés elnöke olyan eseményen jelenik meg, amelyen a Horthy- és a Szálasi-korszak fasiszta ideológusa előtt tisztelegnek. Ez a lehangoló hír ráadásul annak az újjáéledő gyakorlatnak a nyomában érkezett, hogy köztereket neveznek el az országot a háború idején vezető Horthy Miklósról, továbbá rehabilitálják Wass Albertet és más olyan figurákat, akik lelkesen együttműködtek a magyar fasiszta rendszerrel. Arról is tájékoztattak, hogy szélsőjobboldali értelmiségiek munkáit az iskolai kötelező irodalomtananyag részévé tették.

A magyar Parlamentben 2009. december 9-én tartott beszédemben arra sarkalltam az Ön kollégáit, hogy „tegyenek még többet a közéletben és a sajtóban megjelenő antiszemita hangok és csoportok egyértelmű elítélésére... mivel meggyőződésem szerint szégyent hoznak erre a nemzetre”.

Azóta csak még világosabb lett, hogy Magyarország irányítói támogatják a magyar múlt tragikus és bűnös időszakainak – nevezetesen a háború alatti Magyarország vezetői több százezer magyar zsidó deportálásában és meggyilkolásában játszott szerepének – tisztára mosását.

Nem szeretném, hogy bármiféle közöm lehessen efféle törekvésekhez, ezért ezennel visszaküldöm Önnek a Magyar Köztársasági Érdemrend Nagykeresztjét, melyet 2004. június 24-én ítelt oda számomra a Magyar Köztársaság elnöke.

Üdvözlettel:

Elie Wiesel

Három hete írták

2012. jún. 21.

Őexcellenciája Orbán Viktor
Miniszterelnök
Magyarország

c/o Magyar Nagykövetség
3910 Shoemaker Street, NW
Washington, D.C. 20008

Kedves Orbán Miniszterelnök!

Mint a megerősödött amerikai-magyar kapcsolatok elkötelezett támogatói, régóta szorgalmazzuk az országaink közötti kötelékek erősítését. Az Egyesült Államokba emigrált magyarok jelentős szerepet

játszottak az amerikai gazdaságban, a politikai és a kulturális életben, és sok amerikai magyar ápolja honi gyökereit. Mi több, Magyarországra kitüntetett elismeréssel tekintenek az amerikaiak mint egy olyan Közép-Európai országra, amely mindig élen járt a szabadságért, a függetlenségért és az igazságért való küzdelemben.

Mindazonáltal mélységesen aggódunk a Jobbik tagjai által képviselt antiszemita és embergyűlölő nézetek terjedése miatt. Például a Jobbik elnökjelöltje, Morvai Krisztina úgy beszélt az izraeli zsidókról, mint „tettes, mocskos gyilkosokról”, és figyelmeztette a magyar zsidókat, hogy „a maguk fajtájának az ideje lejárt”. A Jobbik folyóirata igazságnak titulálta azt a tévhitet, amely szerint a zsidók vallási rítusaikhoz keresztény vért használtak, és a Jobbik benyújtott egy törvénytervezetet a parlamentnek, hogy a homoszexualitást nyilvánítsák perverzióknak, és börtönbüntetéssel sújtsák azokat, akik „ösztönzik” a homoszexualitást. Továbbá a Jobbik megtámadta azokat a foglalkoztatókat, akikről feltételezhető, hogy melegek, így követelte Alföldi Róbertnek, a Nemzeti Színház igazgatójának az elbocsátását feltételezett homoszexualitása miatt. Az ilyen megnyilatkozások állnak a romákkal, a bevándorlókkal és általában a mássággal szembeni növekvő intolerancia hátterében.

Az ilyen nézeteknek nincs helyük a civilizált közbeszédben, és nem maradhatnak válasz nélkül, különösen az Egyesült Államok Külügyminisztériuma és a Rágalmazáselleni Liga jelentésének fényében, amely szerint az antiszemita hangvétel növekvőben van Magyarországon.

Tudomásunk van arról, hogy megállapodás született egy parlamenti etikai bizottság felállításáról, amely a parlamentben elhangzó gyűlöletbeszédekkel foglalkozik. Létfontosságú, hogy Magyarország vezetői minden hatósági eszközzel fellépjenek az antiszemitizmus és az elvakultság ellen, és világosan kinyilvánítsák, hogy az intolerancia a magyar emberek tisztességtudatának meggyalázása.

Megköszönve, hogy azonnali figyelmet szentel ennek az ügynek,

tisztelettel:

Joseph Crowley
Howard L. Berman
Alcee L. Hastings
Eliot L. Engel
Laura Richardson
Gary L. Ackerman
Theodore E. Deutch
Gregory W. Meeks
Steve Cohen
Steven R. Rothman
Jared Polis
Steve Israel
Carolyn B. Maloney
Jerrold Nadler
Jim McDermott
James P. Moran
Sander M. Levin
Maurice D. Hinchey
Raúl M. Grijalva
Janice D. Schakowsky
James P. McGovern
Barney Frank
Henry A. Waxman
Bob Filner
Michael M. Honda
Debbie Wasserman Schultz

Rush D. Holt
Yvette D. Clarke
Keith Ellison
Nita M. Lowey
Shelley Berkley
Tammy Baldwin
David N. Cicilline
Adam B. Schiff
Susan A. Davis
Nydia M. Velázquez
Barbara Lee
Edolphus Towns
Carolyn McCarthy
Brian Higgins
Eleanor Holmes Norton
Luis V. Gutierrez
Bill Pascrell Jr.
Donna F. Edwards
Timothy H. Bishop
Earl Blumenauer
Gary C. Peters
Lois Capps
Christopher S. Murphy

A szerkesztő megjegyzése: az aláírók az Amerikai Egyesült Államok kongresszusának tagjai. Crowley képviselő, az antiszemitizmus és az intolerancia elleni fellépés élharcosa azt nyilatkozta az ügyben: „A gyűlölet, amelyet a Jobbik szavakkal és tetteikkel szít, nem csupán a megfenyegetetteket, hanem az egész társadalmat veszélyezteti. A Jobbik vezetőinek tudniuk kell, hogy a világ figyeli őket.”

Három hete történt

Reuven Rivlin, az izraeli házelnök levélben értesítette Kövér Lászlót, a magyar országgyűlés elnökét arról, hogy jelenléte nemkívánatos Jeruzsálemben, a Kneszet által szervezett Wallenberg-émlékkonferencián.

Rivlin – mint írta – felháborodással értesült arról a megdöbbentő hírről, hogy Kövér részt vett Nyirő József, a nácibarát író emlékére szervezett rendezvényen. A Kneszet elnöke hangsúlyozta, hogy bármilyen tisztséget töltsön is be az, aki ilyen eseményen részt vesz, nem lehet jelen a Raoul Wallenberg emlékének szentelt rendezvényen. A svéd diplomata az emberiesség fáklyája, aki zsidómentő programjával a náci Németország és kollaboránsai elleni küzdelem szimbólumává vált, a magyar parlament elnöke pedig éppen e kollaboránsok egyikével vállalt azonosságot, és fejezte ki irányában a tiszteletét.

Déliab

Petőfi Sándor: Az elhagyott zászló

Megtépve, megcsufolva,
Sivatag közepén,
Magában áll a zászló,
Melyet szolgálok én.
Nagy és hosszú vihar volt,
Mely rajta ennyit tépe,
De bármint meg van rontva,
Még most is látszik csonka
Szárnyán az isten képe.

És e szent jelnek egyre
Gyérülnek hívei.
Bálvány elébe mennek
Térdet, főt hajtani.
Hadd menjenek! nem méltók
Egy sorban állni velünk.
Ha a fecskék ledérek
S éghajlatot cserélnek,
Mi sasok nem cserélünk.

Mily varázshatalmú e
Diszeten csonka jel!
A legdicsőbbek érte
S alatta haltak el.
Mutatja ez, mutatja,
Hogy az igazság itt van,
S ez isten oltáránál,
Bár a világ odább áll,
Megállok a siriglan!

Szatmár, 1847. július

Petőfi Sándor: Az én Pegazusom

Nem angol ló az én Pegazusom,
Vékony nyakkal, hórihorgas lábbal,
Nem is német teherhordó állat,
Széles háttal, medve-topogással.

Magyar csikó az én Pegazusom,
Eredeti derék magyar fajta,
Világospej síma selyem szőrrel,
A napsugár hanyatt esik rajta.

Nem nevelték benn az istállóban,
Nem is igen járt az iskolába;

Kinn született, ott kinn fogtam el a
Kis-kunsági szép nagy pusztaságba'.

Nem bosszantom a hátát nyereggel,
Egy kis csótár van csak ráterítve,
Úgy ülök rajt, és sebesvágatva
Ragad, mert ő a villám testvére.

A pusztákra visz legörömostebb,
Mert a puszta születési helye,
Hej, ha arra fordítom a kantárt,
Ugy megugrik, alig bírok vele.

A falukban megállok egy szóra,
Hol a lyányság, mint a méhe-raj, áll;
A legszebbtől egy virágot kérek,
Akkor aztán, akkor újra hajrá!

Visz csikóm, s csak szavamba kerülne,
Hogy kivigyen ebből a világból;
Ha szakad a tajték róla: ez a
Sok tűztől van, nem a fáradságtól.

Pegazusom sohasem fáradt el,
Hamarjában még el sem is fárad,
Biz ezt ne is tegye, mert még messze
Vagyon útam, vágyaim határa.

Vágtass, lovam, vágtass, édes lovam,
Ha követ vagy árkot lelsz, ugord át,
S lábad alá ha ellenség botlik,
Rúgd agyon az ilyen-olyan adtát!

Szatmár, 1847. augusztus

Petőfi Sándor: Homér és Oszián

Hol vannak a hellenek és hol a celták?
Eltűntenek ők, valamint
Két város, amelyet
A tengerek árja benyel,
Csak tornyaik orma maradt ki a vízből...
E két torony orma: Homér s Oszián.

Koldús vala az,
Királyfi emez. Mi különbség!
De egybe' hasonlatosak:
Mindketteje vak volt.
Szemfényeiket tán
Lelkök lobogó tüze, önnön
Dicsőségök ragyogása vevé el?

Nagy szellemek ők! ha varázskézeik
Érintik a lant idegét,
Mint isten igéje, világot
Alkotnak az ember elé,
Mely bámulatos szép
És bámulatos nagy. –

Halljátok Homért?
Dalában a mennyei bolt
Egy csendes örömnök örök mosolya,
Ahonnan a hajnali bíbor
S a déli sugár aranya
Oly nyájasan ömlik alá
A tengeri szőke habokra
És bennök a zöld szigetekre,
Hol istenek úzik az emberi nemmel
Boldog vegyülésben
Játékidat, oh gyönyörű szerelem.

S látjátok amott Osziánt?
Az éjszaki tenger örök-ködű földén
Vad szikla fölött viharokkal együtt
Harsogja dalát az alaktalan éjben,
És feljön a hold,
Mint a lemenő nap,
Oly vérvörösen,
S zord fénybe borítja a rengeteget, hol
Bolygnak seregestül
A harc mezején elesett daliák
Bús szellemei.

Minden mi világos,
Minden mi virágzó
Dalodban, oh koldusok őse, Homér!
Minden mi sötét,
Minden mi sivár
Dalodba', királyi utód, Oszián! –

Csak rajta, daloljatok egyre,
Verjétek a lantot, az isteni lantot,
Homér s Oszián!
Eljőnek az évek
Századjai s ezredei; letipornak
Mindent könyörtelenül, oh, de
Ti szentek vagytok előttök;
Mindenre a sárga halált lehelik,
Csak ősz fejetek koszorúja marad zöld!

Szatmár, 1847. augusztus

Ballai László: Meghalni

Meghalni úgy kell, ahogy Petőfinek,
ahogy az égig érő fa feszül a villámnak,
és derékba törik.

Meghalni úgy kell, mint Radnótinak,
mint a báránynak, aki várja a csapást,
és okos szemével gyilkosára néz.

A halál egy sors-pillanat,
amelyért az élet villámmal, késsel
dacolva, büszkén eljöhethet.

Hunyady Sándor: Aranyfüst

Az orfeumban vasárnap három műsor volt. A szereplők kora délután kifestették magukat, fölverték a kosztümjüket, és innen kezdve rabok voltak a forró színpadon vagy cigarettafüsttel teli, zsúfolt öltözőikben. Éjfél körül ki volt dögölve az egész társaság. A műsor csillagai ugyanúgy, mint a szolgák, a pincérek és a muzikusok, még a dzsessz dobja is hervadtan világított a zenekarban.

A harmadik műsor előtt az artisták arra kérték az igazgatót, hogy megrövidíthessék kissé számaikat. Ki vannak merülve, nem tudnak jól dolgozni. A direktor áthárította a felelősséget a titkárra. A titkár pedig az üzlet érdekére való tekintettel a szerződés pontjainak szigorú betartását követelte, és nem adott semmiféle könnyítést.

Egy spanyol trapézművész, aki már nagyon szerette volna levetni a trikóját, hogy civilbe öltözve kimehessen az utcára levegőt szívni, leülni valami kávéházban egy pohár hideg sör mellé, idegességében gorombáskodni kezdett a titkárral. A két férfi összeverekedett. Ökölrel estek egymásnak, spriccellt az orrukból a vér. A dulakodás átterjedt az egész társulatra. A fáradtságtól összegyűlt ingerültség tört ki az embereken. A verekedők feldöntötték az állatidomító ketreceit. Kiszabadultak a tudós tengeri malacok. Egy rózsaszín kakadu szemtelen szavakat rikácsolva röpködött összevissza, majd rászállt az igazgató fejére, aki felrohant a kulisszák mögé, és ott ugrált a verekedők között, kétségbeesetten iparkodva békét teremteni. Öt kínos percbe telt, amíg az általános düh lecsillapodott, és az artistáknak eszébe jutott a fegyelem és a kenyerek.

A közönség mindebből nem vett észre semmit, amit maga előtt látott, oly könnyűnek tűnt, mint az aranyfüst. A színpadon, a reflektor fénykörében egy lila frakkba öltözött néger dzsiggelt. A néger cipőjének fatalpa vidáman kopogott, az arca vigyorgott, nem látszott rajta, mily kínzó fáradtság nyilall bele a derekába és a lábikrájába.

Ez alatt az idő alatt a garderobban, a kabátok mögé elbújtatva egy hatéves, rosszul nyírt, szeplős kis proletárgyerek kuporgott pityeregve egy ládán. Már abban is van valami tragikus vonás, ha egy hatéves kislány az éjszaka közepén fel van öltözve. De ezzel a gyerekek igazán szomorú dolog történt. Aznap este halt meg az anyja. Az asszony takarítónő volt a mulatóhelyen. A legalsóbbrendű munkát végezte, a lépcsőt súrolta, a padlót kefélte. Lent lakott a kislánnyal együtt a pincében, egy ablaktalan, sötét kamrában. Özvegyasszony volt, vagy egyszerűen csak elhagyott asszony? Nem tudta senki. Azt sem tudták róla, hogy beteg volt. Nem panaszkodott soha. Veszélyes dolog betegségről panaszkodni az ilyen rabszolgának, könnyen elvesztheti a kenyerét. Délelőtt még dolgozott, és este meghalt. Egyszerre csak abbahagyta az életet. Hanyatt feküdt kamrájában az ágyon, munkától elkínzott, száraz keze összekulcsolva a gyomrán. Cseléd társai, akik az esetet fölfedezték, két kis rézpenzt tettek a halott pilláira, hogy ki ne nyíljék a szeme.

A pince szegény embereinek sok gondot okozott, hogy mi legyen az árvával. A kamrában nem volt, csak egyetlen ágy. Az asszony, amíg élt, együtt aludt a kislánnyal. De most nem hagyhatták ott a gyereket,

nem feketett a halott anyja mellett. Magukhoz nem vehették, nekik sem volt helyük. Tanácskoztak egymás közt, hogy mi történjék. A szomorú hír, a részvét finom kapillárisain keresztül egyre följebb szívárgott a pincéből. Végül is a főruhárosnő jóvoltából a garderobba került az árva. Ott mégis világosság van és meleg. Legyen ott reggelig, amikor fölébrednek az árvaházak és más, jótékonyással foglalkozó közhatóságok, amelyeknek át lehet adni a gyereket, mint egy kényelmetlen csomagot.

Az árva nem értette egész világosan, hogy mi történt vele. De félt, álmos volt, tehát keservesen sírt, kis arca csupa víz volt a könnyektől. Az egyik kezében egy tányér sós mandula volt, a másikban egy piros léggömb, amilyent a vendégek közt ingyen osztogatnak a lokálban. Mindkét tárgyat egy jószívű színésztől kapta a gyerek, vigasztalásul. Ugyanez a színész jelentette az esetet a direktornak, aki éppen akkor jött le a színpadról, és még szuszogott az izgalomtól.

Az igazgató nem volt különösebben nagy lélek. Olyan tüzes szíve sem volt, hogy hazavitesse az árvát a saját családjához, a saját gyerekei közé. De nem volt olyan piszok fráter, hogy otthagyja kuporogni a lánán.

Kézen fogta a kisfiút, és bevitte az irodájába. Csakhogy ebben az irodában nem volt semmi olyan bútordarab, amelyre le lehetett volna fektetni. Törni kezdte a fejét, hova tegye az árvát? Valamelyik szeparéba? A szeparékban persze volt dívány, de mindegyik tele volt pezsgőző vendégekkel. Hiába, az orfeum nem olyan hely, ahol egyszerű dolog éjjeli szállást adni egy hatéves gyereknek.

Egyszerre csak a direktornak eszébe jutott miss Titánia. A miss akrobatatáncosnő volt, a műsor büszkesége, neki volt a legnagyobb fizetése, a legkényelmesebb öltözője. Talán ő hajlandó lenne néhány órára vendégül látni az árvát.

A kis táncosnő alig volt még húszéves, meddő életének előérzetében forró szeretettel fogadta a gyereket. Malagával, csokoládéval és sherryvel kínálta. Hízelt neki, dédelgette. Leszórta az öltöződíványról csillogó holmijait, odafektette a kisfiút, és betakarta selyem keppjével.

A társulat ezalatt a kulisszák mögött gyűjtött az árvának. A titkár járt körbe a kalapjával, abba dobálták bele az artisták adományait. Ebben a körsétában egyszerre csak a spanyolhoz ért a titkár. Haragos arcot vágott, és éppen tovább akart lépni előle, amikor észrevette, hogy a légtornász egy egész marék összegyűrt bankót nyújt feléje. Erre áttette a kalapot a bal kezébe. Az ellenfelek némán kezét szorították. Az orra mindkettőnek fájt. De boldogok voltak. Abból is látszik, mily téves minden verekedés, hogy az emberek mennyire szeretnek utána békét kötni.

Mindenféle részvétben van egy jókora adag kíváncsiság is. Természetes, hogy a társulat valamennyi tagja látni szeretne volna az árvát. Miss Titánia meleg, vazelinszagú öltözője a szorongásig megtelt kollégáival. Az artisták mind segíteni szerettek volna a gyereken, vigasztalták, simogatták. De hiába csináltak akármit, a kisfiú egyre hisztériásabban zokogott. Pedig már eszébe sem jutott az anyja. De az ébrenlét és a hely olyan szokatlan volt, annyit maceráltak csupa jóindulatból, hogy ijedt kis lelkének egyensúlya teljesen fölborult.

Az artisták sok mindent tudtak a világon. Tüzet nyelni, hármasszaltót csinálni hátrafelé, fél óráig táncolni lábujjhegyen. De abban nem volt semmi gyakorlatuk, hogyan lehet megnyugtatni egy idegesen bömbölő kisfiút. Tehetetlenül álltak a dívány előtt, kínlódtak, mint ahogyan az ember akkor szenved, amikor nagyon szeretne valakin segíteni, de nem tudja, hogyan csinálja.

A néger agyán, mintha a szentlélek szállotta volna meg hirtelen fantasztikus ötlet vagy inkább érzés villant keresztül. Anélkül, hogy tudná, miért csinálja – pusztán ösztönének sugallatára dzsiggelni kezdett fatalpú cipőjében az öltöző közepén. Az árva úgy meglepődött, hogy bámulatában abbahagyta a sírást, szeme kerekre nyílt a csodálkozástól.

Ahogy egy cipzár könnyen nyílik, ha már megtaláltuk a fogóját, oly simán és gyorsan futott végig az ötlet az artisták eszméletén. „Hát persze, hogy ez kell neki, az ilyesmi mulattatja!” – gondolták egyszerre valamennyien.

A spanyol ledobta a kabátját, kezére állt, bukfencet vetett, majd szembeállított két széket, és ezen a tornaszeren hajmeresztő produkciókat csinált. Az állatidomító kirohant a kulisszák mögé. Fölbresztette tudós malacait, amelyek a fűrészporos lánában aludtak, és vállán a rózsaszín kakaduval, karján a malacokkal visszarohant az öltözőbe. Megmutatta, milyen művészek az ő állatai. A bűvész

varázscilinderéből élő nyulakat húzott elő. A zenei excentrikus még ki is festette magát, föltette a parókáját, hasból beszélt, és mindenféle csicsergő madárhangot utánozott.

Alapjában véve nem történt kevesebb, mint hogy az artisták a halott napszámosasszony árvájának a kedvéért, negyedszer is végigcsinálták a műsorukat.

A gyerek tapsolt, nevetett, visított a boldogságtól. Míg végül a sok szenzáció annyira kifárasztotta, hogy hüvelykujját a szájába dugva csöndesen elaludt miss Titánia ölében.

A kollégák, amikor az árva elaludt, lábujjhegyen kisompolyogtak az öltözőből. Az angol lány egyedül maradt a gyerekekkel. Nem volt semmi gyakorlata, hogy kell az ilyesmit csinálni, nagyon kényelmetlen pózban ült. De edzett kis nő volt, csupa izom a tánctól, bírta a fáradságot, és jól is esett hallgatni az alvó gyerek szuszogását, érezni karján vézna kis testének a súlyát, tehát nem mozdult, valami furcsa, jó érzés hatalmasodott el benne, mintha kis csengettyűk szólnának a lelkében.

Közel járt már a hajnal. Negyed háromkor egy elegáns, fekete fiú nyitott be az öltözőbe. Miss Titániának minden városban, ahol dolgozott, volt egy ilyen alkalmi szépfiúja, akit addig szeretett, amíg a szerződése tartott, aztán, amikor tovább utazott, eltett emlékei közé.

– Mi van magával, drágám?! – mondta türelmetlenül a szépfiú. – Miért nem jön már enni? Lent ülök a kávéházban, egy órája várom. Remek salátát csináltam, és unalmamban már a kaviárt is megcsináltam citrommal, apró mogyoróval.

– Pszt! Csöndesen! – figyelmeztette miss Titánia – nem látja, hogy nem mehetek? Elaludt az ölemben.

– De az istenért, aranyosom! Csak nem akar addig így ülni, amíg ez a kölyök föl nem ébred?! – kérdezte a fiú egy kicsit sértődő idegességgel.

– De igen! Ameddig alszik, nem mozdulok meg! – mondta a lány, és szemében oly ingerült fény villant, hogy a fiú okosabbnak tartotta, ha nem vitatkozik vele, hanem meghátrálva a sűrűbb erő elől, lemegy a kávéházába, és megeszi egyedül a salátát, amit csinált.

Őrkény István: Niagara Nagykávéház

Nikolitsék mindössze két hetet töltöttek Budapesten, és szerették volna a kurta vakáció minden napját érdeemesen kihasználni. Végigültek egy Wagner-operát, melyet halálra untak ugyan, de utána mégis emelkedett hangulatban tértek vissza a szállodába. Elmentek a Csárdáskirálynő-be, ahol igen jól szórakoztak, viszont azt mondták: rémes, micsoda butaság.

Megnéztek egy szovjet színdarabot, pedig már ismerték a rádióból, kihagyni azonban mégse merték, mert odahaza rossz vért szülne, hogy nem néztek meg egyetlen szovjet darabot sem... Ittidőzésük utolsó estéjén jutott eszébe Nikolitsnének, hogy a Niagara Nagykávéház, melyet nemrég modernizáltak, igen fölkapott hely.

A portás hírét se hallotta a Niagarának. Nikolitsék ezen nem ütődtek meg. Hozzászoktak, hogy ők, az isten háta mögötti falusiak jobban ismerik a főváros látványosságait, mint az idevalósiak. Mikor azonban a telefonkönyvben is hiába keresték a címét, akkor Nikolits aki megint fájdtotta a gyomrát azt javasolta, hogy menjenek be a szálloda éttermébe, valami könnyű kis vacsorára, aztán fekdjenek le.

– Lefeküdni otthon is tudunk – mondta Nikolitsné. – Magának különben is minél több kikapcsolódást és szórakozást javasolt az orvos.

Két évvel ezelőtt (idegi alapon) gyomorvérzést kapott Nikolits, ami azóta is állandóan kísértett. Persze – gondolta –, ha ez a Niagara valóban egy kis kikapcsolódást jelentene, elmenne szívesen, de ő már nem várt semmit. Ő már megvallotta magának, hogy ez a kéthetes felruccanás éppolyan balul sikerült, mint a

tavalyi.

– Énnekem azt sűgja valami – mondta –, hogy okosabb lefekűdni.

Nikolitsné azonban nagyon szeretett volna valamilyen bohémtanyára elkerűlni. Lánykorában két évig tanult mozgásművészetet, néhányszor szerepelt is egy műkedvelő csoportban, persze még a lánynevén (Ruprecht Melitta.) Azóta minden, ami művészet és modern, megmámorította. Maga se tudta, mit vár ettől az estétől; egyszerűen nem bírt belenyugodni, hogy otthon maradjanak.

A taxisofőr szerencsére ismerte a helységet. Budára vitte őket, egy rosszul világított terecskére, melynek lucskos kövezetén széjjelűszva tűkrűzűdtek a kávéház neonbetűi. Odabent is neonlámpák világítottak, kvarcfényszínű csűvek, melyek dugóhűzűformán csavarodtak az oszlopokra, és valamilyen bűrbajra emlékeztetű arcszűnt kűlcsűnűztek a vendégeknek.

Tánc nem volt, zene sem szűlt, sűt még a ruhatár se működűtt. Nikolitsék, amikor a terem tűlsű szűgletében fűlfedeztek egy szabad asztalt, a széktámlára dobták kabátjukat, mint a többiek. A berendezés sivár volt; Nikolits szerint ronda, Nikolitsné szerint hipermodern. Kék, zűd, vűrűs és arany mezűkre osztott falak, semmi dűsz, csak az oszlopokra ragasztottak néhány tulipánmintás kerámiát. Sűrű cigarettafűst úszott a levegűben.

Egy félórát űldűgűltek így. Akkor Nikolits, aki idáig hátat fordított a teremnek, így szűlt:

– Nem jűn a pincér?

– Nem látok semmifűle pincért - mondta az asszony.

Nikolits átűlt a feleségéhez. Valóban, nem volt pincér a teremben. Átellenben, a fal hosszán bárpult állt, mellette vűrűs kűkuszfűggűnyel takart ajtű nyűlt, alkalmasint a konyhába. De a bárpult műgűtt nem állt senki, a kávéfűzűgűgűp nem gűzűlgűtt, s a tűkűrrel béelt polcokon egyetlen pálinkás- vagy likűrűsűveget sem lehetett látni.

– Micsoda kiszűgűlálás van itt? – kérdezte egy idű műlva Nikolits. – Nekem kiesik a gyomrom.

– Ne idétlenkedjen, Sándor. Most jűttűnk.

– Egy órája lesem azt a bűdűs pincért.

– Nahát, ne lesse. Talán csak késűbb kezdűdik a kiszűgűlálás. Az is lehet, hogy ez valami űjdonság. Mintha hallottam volna, hogy már vannak űnkiszűgűlálű kávéházak vagy micsodák...

– Akkor megyek és űnkiszűgűlálűm magamat – mondta paprikásan Nikolits.

– Maga nem megy sehová, Sándor. Nűzzen kűrűl, milyen nyugodtan űlnek a többiek.

Azt már Nikolits is észrevette, hogy a többiek milyen tűrelmesen űlnek asztalaiknál. De most feltűnt neki, hogy az asztalkák márványlapján se abrosz, se teríték, de még kávéscűsűze vagy vizespohár se láthatű... A vendégek duruzsolva beszélgettek, fűjták a fűstűt, és olykor-olykor kandi pillantásokat vetettek a vűrűs kűrfűggűny felé.

A fűggűny műgűl ugyanis idűnként kilépett egy jűl megtermett, rűvid nyakű, vűrűs tarkójű férfi, aki ing helyett hálűszűzűvűsű tornatrikűt viselt. Kűrűlnűzett a teremben, mintha ismerűst keresne, és csakugyan, hamarosan rámutatott valakire. Az a szeműly, akire rámutatott, fűlkelt, és a zűműk férfi társaságában eltűnt a vűrűs kűkuszfűggűny műgűtt. Egy-két perc műlva meglebbent a fűggűny, a vendég kilépett, és rűzsás arccal, elégedett mosollyal visszament asztalához, ahol – úgy látszik – egészen természetesnek tartották rűvid eltávűzását, mert félbe se szakították a társalgást. Ekűzben űjra elűlűpett a tornatrikűs, intett valakinek, s az is bement.

– Édes Melli – kérdezte Nikolits –, hová mennek ezek az emberek?

– Biztosan vécűre.

– De hogyan egypp akkor, amikor intenek nekik?

– Nem tudom – mondta hűvösen az asszony. – Az ilyesmin nem szoktam törni a fejemet.

Kipúderezte magát. Megigazította a frizuráját, de a szemét nem vette le a rövid nyakúróról, akinek melle szőre kikunkorodott a trikó alól. Megint bement egy vendég. Aztán kijött, és egy másik ment be. Vajon sorra kerül-e mindenki? – töprengett Nikolitsné. – Vagy csak a bennfentesek jutnak oda be? Székét oldalvást fordította, hogy a függöny felől egyenesen odaláthassanak; a trikóinges azonban, bár a szemé elsuhan Mellé szép, szőke kontya fölött, a szomszéd asztalra mutatott.

Nikolits, épp ellenkezőleg, azon volt, hogy kirekessze magát annak a hentespofájúnak a látószögéből. Most azonban látnia kellett, hogy a szomszéd, akinek az intés szólt, milyen szolgálatkészen pattan fel a helyéről, s milyen buzgón iparkodik a vörös függönyhöz eljutni. Alighanem valami kiválóság lehetett; nemcsak azért, mert rendjel piroslott a gomblyukában, hanem mert méltóság áradt tekintetéből, büszke tartásából és hófehér hajából. Nikolits utánabámult. Éhségéről megfélemedezett, sőt a szorongásáról is kezdett elfeledkezni; legszívesebben odasomfordált volna az ajtóhoz, hogy utánalessen az aggastyánnak, de ehhez nem volt bátorsága. Ültében fordult egyet, hogy egyenesen a függönyre lásson.

Ekkor vette csak észre, hogy az egész teremben mindenki így ül, arccal a függöny felé. A vendégek társalogtak ugyan, de csak kurta és pattogó mondatokat váltottak, mintha egy örvendetes és fontos esemény állna küszöbön, és senki sem akarná, hogy ez készületlenül találja. A tömegfeszültség mindjobban hatalmába kerítette Nikolitsot is, olyannyira, hogy amikor a fehér hajú aggastyán visszatért a konyhaajtó felől, Nikolits felugrott, és elállta az útját.

– Engedelmet kérek a zaklatásért. Mi már több mint egy órája várakozunk. Van itt kiszolgálás, vagy nincs?

– Miért oly türelmetlen? – csóválta fejét az aggastyán. – Nem újságíró ön?

– Nem, kérem szépen. Agronómus vagyok.

– Hát akkor nyugodjék meg – mondta az aggastyán, és barátságosan megveregette Nikolits vállát. – Mi már negyedszer vagyunk itt, de ilyen gyorsan még sohasem kerültünk sorra.

Mosolyogva visszaült a helyére. Egy kicsit bicegett is, amit az imént – kifelé siettében – észre sem lehetett venni.

Nikolitsné haragos pillantást vetett az urára.

– Kellett ez magának? – kérdezte. – Nézzen körül, kik vannak itt. Még Zoborhegyi sem követelőzik úgy, mint maga.

Csakugyan, a terem közepén ott ült a híres komikus színész, akinek arcképével tele voltak a képeslapok. Kicsiny gombostűszemét ugyan ő is a függönyre meresztette, de különben példás szerénységgel ült asztalánál, karba font kézzel, mint egy kisdiák... Nikolits elszégyellte magát. Kiegyenesedett, mint az ősz hajú aggastyán. Karba fonta kezét, mint Zoborhegyi. Szemmel kísérte a távozókat, és izgatottan várta a visszatérésüket. Megpróbálta arcukból kiolvasni, mi történt velük a függöny mögött, de nem lett sokkal okosabb. Kifeszült vonásokkal, távolba vesző tekintettel, révedező mosollyal mentek, s ugyanilyen arccal, ugyanilyen szemmel jöttek vissza. Legfeljebb a mosolyukon érződött – visszajövet – némi erőltettség, mintha erős lelki élmény takarójául szolgálna.

Negyedórák, félórák múltak. A vendégek jó része megjárta már az utat a kávéház és konyha között. Nikolitson belső reszketés vett erőt. Valahányszor előjött a trikóinges, megpróbálta magára vonni a figyelmét. Például hirtelen felkapta fejét vagy tüszentett, vagy más efféle gyerekes trükköt eszelt ki. A trikóinges talán észrevegte, megcsufolva, Sivatag közepén, Magában áll a zászló, Melyet szolgálók én. Nagy és hosszú vihar volt, Mely rajta ennyit tépe, De bármint meg van rontva, Még most is látszik csonka Szárnyán az isten képe. És e szent jelnek egyre Gyérülnek hívei. Bálvány elébe mennek Térdet, főt hajtani. Hadd menjenek! nem méltók Egy sorban állni vélünk. Ha a fecskék ledérek S éghajlatot cserélnek, Mi sasok nem cserélünk. Mily varázshatalmú e Diszetlen csonka jel! A legdicőbbek érte S alatta haltak el. Mutatja ez, mutatja, Hogy az igazság itt van, S ez isten oltáránál, Bár a világ odább áll, Megállok a siriglan! Szatmár, 1847. júliustte, talán nem. Most már hosszasan keresgélt a teremben, és néha meg is tréfálta a vendégeket. Egy ízben mereven rábámult egy túllkalapos hölgyre, s amikor az nagy buzgón fölpattant, a tulsó sarokból intett be valakit. Ilyenkor a tetszés moraja futott végig a

Niagara Nagykvéházon, a vendégek összenéztek, és hamiskásan mosolyogtak a viccen.

Végül eljött a perc, amikor a behívóember az ő asztalukra mutatott. Mind a ketten fölpattantak, de a trikóinges – jobbával Mellire mutatva – bal kézzel legyintett, mintha a távolból rá akarna ütni Nikolits fejére. Az asszony elsietett, Nikolits pedig visszaroskadt helyére, és kitágult szemmel bámult a felesége után.

Alig bírt ülve maradni. Türelme fogytán néha fölemelkedett székéből, de a körülötte ülők csodálkozó tekintetétől észre tért, és újból elfoglalta helyét. Végre félrekapódott a függöny, és megjelent Melli.

Nem volt ideje kérdezősködni, mert a trikóinges, végre-valahára, őrá mutatott húsos kezével. Csak annyit látott, hogy Melli szeme furcsán csillog, arca kipirult, járásán pedig valami erőltettség látszott, mint amikor egy részeg ember ki akar tenni magáért. Amikor szembetalálkoztak, Melli nem nézett rá.

A trikóinges biccentett, és félrehúzta előtte a függönyt. Közelről bizalomgerjesztőbb volt az arca. Szűk homloka, horpadt orra, melyből, mint az ökölvívókéből, csak két lukacska látszott, nem volt éppen szépnek mondható, de valami meleg, állati nyugalmat sugárzott... A függöny mögött üveges csapóajtó következett, melyet a trikóinges előzékenyen kitárt előtte.

– Csak egyenesen méltóztassék parancsolni.

A csempézett falú folyosóról Nikolits a konyhába jutott, ahol feltűnő rend és tisztaság fogadta. Igaz, a tűzhely nem égett, az edények is érintetlenül sorakoztak polcaikon, s egy palacsintasütő oly fényes ábrázattal lógott a falon, mint a telihold az égen. Szakácsokat, kuktákat nem lehetett látni, jobban mondva, azon a három férfin, aki a konyhában tartózkodott, nem volt semmi kuktaszerűség. Egyiknél gumibot volt, a másiknál bambusznád pálca, a harmadik azonban üres kézzel állt a konyha közepén, és szó nélkül pofon vágta a belépő Nikolitsot.

Meg is kapta a magáét.

– Megőrült, Somogyi? – förmedt rá a trikóinges. – Hogy szabad így nekirontani valakinek!

S hogy jóvátegye a szépség hibát, fokozott előzékenységgel fordult Nikolitshoz.

– Túlbugzóság! Mindenben ez a túlbugzóság! – méltatlankodott. – Uraságodnak mi az óhajtása? Le óhajt vetkőzni vagy sem?

Nikolits állt, és nézte a négy férfit. Nem érzett félelmet. Nem is volt meglepve. Sejtette, érezte, sőt tudta, hogy ennek egyszer el kell jönnie. Jobb ma, mint holnap – gondolta, de a nyelve akadozott a szájában.

– Ha nem muszáj, nem vetkőzöm le.

– Dehogyan muszáj! – mosolygott barátságosan a trikóinges. – Látom, vidékinek tetszik lenni. Parancsolja, hogy szidalmazza is?

– Ahogy önök jónak látják – mondta Nikolits.

A trikóinges egy lépést hátrált.

– Na, üssétek – mondta. – De ne lazáljon senki.

A három férfi, aki szemmel láthatóan félt a trikóingestől, nagy ügybuzgalommal agyba-főbe verte Nikolitsot. Nem kapkodtak, de szaporán dolgoztak. Úgy verték, ahogy a tüzes vasat verik, gyorsan, hogy ki ne húljön. Közben-közben csak néhány kiáltás volt hallható.

– Nem tetszik a gyapot, te bűdös? – kérdezte a gumibotos.

– Mert te mindent jobban tudsz! – kiáltotta a bambuszpálcás.

A harmadik, akinél nem volt ütőszerszám, és csak pofozással foglalkozott, jobbára általános szidalmakkal illette Nikolitsot.

– Nesze, cinege! Nesze, lófogu! Nesze, te lábmoslék! – kiabálta, miközben a pofonokhoz lendületet vett.

A behívóember nem vett részt a verekedésben. Összefont karral állt és várt, s csak néha, amikor egy kis rés nyílt, rúgott egy teletalpast Nikolits fenekébe. Látszott, hogy ő nem volna köteles dolgozni, de jó példát akar mutatni társainak. Amilyen buzgalommal láttak hozzá, oly hirtelen abba is hagyták a verést. A három férfi hátralépett, s a gumibotos rágyújtott cigarettájára, mely eddig gyújtatlan fityegett a szája sarkában. Nikolits, bár a feje megfájdult, és a térde is remegett egy kicsit, nem érezte magát rosszul. Inkább könnyűnek és felszabadultnak érezte magát, mint egy fárasztó, de szép hegyi túra vagy egy jó masszáz után. Szorongása, mely eddig rejtve gyötörte, úgy látszik, megszűnt létezni. Mozdulni azonban nem mert, míg csak a trikóingos rá nem mosolygott, és ki nem nyitotta a konyhaajtót.

– Erre méltóztassék.

Nikolits elindult, megállt. Nem tudta, szokás-e ilyenkor borraivalót adni. Óvatosan egy tízforintost helyezett az asztal sarkára, melyet a gumibotos, mély meghajlással, zsebre tett. Nikolits végigment a folyosón, és kilépett a kávéházba. Szeme csillogott, sápadt arcát befutotta a pír. Igyekezett fűgén, katonásan mozogni, mert attól tartott, hogy egy kicsit biceg. Leült felesége mellé, és elégedetten megnyalta a szája szélét.

Még egy negyedórát ültek a Niagarában. Aztán visszatértek a szállodába, s másnap hazautaztak a falujukba, az isten háta mögé.

1963

© Ez a dokumentum a [Magyar Elektronikus Könyvtár](#)ból származik.

Ballai László: Sári Pista hegedűje

Csupor Andrásnak

A cigányok ügyes zenészek, de lusták tanulni. Ezért végeztem el a Zeneakadémiát. Megmutattam a magyaroknak, sőt a nagyvilágnak, hogy nem csak a folklórhoz értünk. Végigkoncerteztem Európát, Amerikát, játszottam Ferencsikkel, Abbadóval, Mutival, Mehtával – tomboló közönség előtt. De csak akkor nyugodtam meg, amikor Bécsben felkértek egy mesterkurzusra. Schiff Andris kísért. Volt ott svéd, dán, de főleg japán. Hanem amikor az én egykori pajtásom, a Kövi Gyurka lépett be az ajtón a kamaszok után, könnyek szöktek a szemembe.

– Gyurka – mondtam hát neki –, mit keresel te itt a tehetséges kezdők között? Öreg zenész vagy, mint magam is.

– Azt mondd meg nekem – szólta a Gyurka, miután kibontakozott az ölelésemből –, hogy a híd alatt, azon a behangolatlan területen, hogyan csalogod ki a muzsikát a húrokból? Ettől hangos Európa, hogy te azt is tudod.

Nem is igazán emlékeztem, miért tévedt oda a vonóm, valami ráadás számként ott a közönség előtt,

abban az alkoholmámorhoz, sem a nőknél található gyönyörökhöz nem fogható hangulatban, amely az embert a koncerten rabul ejti, kipróbáltam a lehetetlent. Hát Gyurka, akivel egymás kezébe adtuk a hegedűt, amikor a Sári Pista bácsinál tanultunk, emiatt jött el hozzám Bécsbe, a *Musikverein*be, és azt mondja, erről beszél egész Európa, pedig az az Európa csak a *Margitkerttől* a *Kulacsig* tart – de nekem az az Európa a hazám.

– És felénk már sosem nézel a *Kulacsba*? – kérdezte még. – Hát nem ott a helyed?

Budapestre hazatérve rögvest odasiettem. Az első ember, akibe botlottam: Sári Pista bácsi volt.

– Te, Dezső – mondta négyéves koromban apámnak –, te világeletemben semmirekellő voltál, de nézd meg a fiadat. Két ujjal fogja a mogyorófavesszőt, nem marokra, mint a többi. Ha ideadod, nagy primást csinállok belőle.

Apám a keze alá adott; igaz, kikötötte, hogy legalább egy üveg pálinkát érdemel értem. És Sári Pista, akinek Bajától Budapestig minden csárdában átadta a hegedűt a primás, és aki nélkül én talán csak köszörűs lennék, nos, ott ült a *Kulacs* ruhatárában.

– Mit keres itt, Pista bátyám? – kérdeztem megrökönnyödvé.

– Öreg vagyok én már a hegedőléshez – mondta. – A kabátkiadást el nem ronthatom. Odabent Kövi Gyurka, Barta Dani és a többiek ujjongva üdvözöltek. Kézről kézre adták a Stradivarimat, meg is próbálta mindegyik. Azután, amikor már eleget muzsikáltak, bemutattam nekik, hogyan játszom én a *Pacsirtát* a hegedű hídja alatt. A párizsi *Conservatoire* műértő közönsége semmit nem tud a lelkesedésről. Ezek a fiúk úgy örültek bravúromnak, mint a kisgyerekek. Volt, aki sírt is. De egyikük sem tudta utánam csinálni a kunsztot.

Akkor előjött a ruhatárból Sári Pista bácsi, hóna alatt Remenyik Mihály-féle hegedűjével. Vállamra tette a kezét, úgy mondta:

– Mindent tudsz, amit a hegedősnek tudnia kell.

Azzal megfordította hegedűjét, és a hátán, a jávorfán játszotta el a *Pacsirtát*, de úgy, mintha csak a húrokon fésülködött volna a vonójával.

Egy hét múlva az amszterdami *Concertgebouw*-ban léptem fel Maazellel. Ám én nem láttam a közönséget, és nem hallottam a tapsot. A legendás Sári Pista keze táncolt előttem a Remenyik-féle hegedű hátán, és a *Pacsirta* csengett a fülemben. Miért mondta, hogy mindent tudok, amit a hegedősnek tudnia kell, amikor a hangszer hátán nem tudok játszani? Ezt nem kell tudnia a hegedősnek? Vagy nem is vagyok hegedűs, csak egy Akadémiát végzett senki?

Netán Sári Pista magát már nem is muzsikusnak tartja, hanem annál többnek? Miért nem mutatta be korábban ezt a tudását, miért most hozakodott elő vele, amikor, úgymond, öreg már a „hegedőléshez”? Miért nem mertem semmit kérdezni tőle azon az estén, amelyen úgy oldalogtam el, mint egy kivert kutya?

Amszterdamból megjövet azonnal a *Kulacsba* rohantam. Sári Pista nem volt ott. Sehol nem volt. Meghalt.

Tántorgó léptekkel siettem a feleségéhez.

– Bazsikám, fiam! – Viola néni magához ölelt, megcsókolt, gyászának kendőjét lelkemre terítette. – Mindig fiút szeretett volna, primásnak, de csak lányt tudtam neki szülni. Rád hagyta a hegedőjét, nesze!

Most megyek haza, kezemben a Sári Pista hegedűjével. Elhaladok a Zeneakadémia mellett. Énekhang, trombita-, majd hegedűszó. Az a tanár ott fönt nem tudja a titkot, de még én sem, itt lent. Csak talán az a hegedű tudja, amit viszek. Sári Pista rám hagyta a lelkét. Vagy már neki is egy régi primás muzsikált fel az ütött-kopott jávorfa testből? Talán nem is akart bejönni közénk akkor este a *Kulacsban*, a húrokon viháncoló purdék közé, csak éppen behozta őt a hangszere? Lehet, hogy a hegedű játszik az emberen? Viszem a Remenyik-féle hegedűt, viszem. Mi lesz, ha nem szólal meg?

(A novella a szerző most megjelent *Szerelmi dalkeringő* című kötetében is olvasható.)

József Attila: Levegőt

Ki tiltja meg, hogy elmondjam, mi bántott
hazafelé menet?

A gypepre éppen langy sötétség szállott,
mint bársony-permeteg
és lábom alatt álmatlan forogtak,
ütött gyermekként csendesen morogtak
a sovány levelek.

Fürkészve, körben guggoltak a bokrok
a város peremén.

Az őszi szél köztük vigyázva botlott.

A hűvös televény
a lámpák felé lesett gyanakvóan;
vadkácsa riadt hápogva a tóban,
amerre mentem én.

Épp azt gondoltam, rám törhet, ki érti,
e táj oly elhagyott.

S ím váratlan előbukkant egy férfi,
de tovább baktatott.

Utána néztem. Kifoszthatna engem,
hisz védekezni nincsen semmi kedvem,
míg nyomorult vagyok.

Számon tarthatják, mit telefonoztam
s mikor, miért, kinek.

Aktákba írják, miről álmodoztam
s azt is, ki érti meg.

És nem sejthetem, mikor lesz elég ok
előkotorni azt a kartotékot,
mely jogom sérti meg.

És az országban a törékeny falvak
– anyám ott született –

az eleven jog fájáról lehulltak,
mint itt e levelek

s ha rájuk hág a felnőtt balszerencse,
mind megcsörren, hogy nyomorát jelentse
s elporlik, szétpereg.

Óh, én nem így képzeltem el a rendet.
Lelkem nem ily honos.

Nem hittem létet, hogy könnyebben tenghet,
aki alattomos.

Sem népet, amely retteg, hogyha választ,
szemét lesütve fontol sanda választ
és vidul, ha toroz.

Én nem ilyennek képzeltem a rendet.

Pedig hát engemet
sokszor nem is tudtam, hogy miért, vertek,
mint apró gyermeket,
ki ugrott volna egy jó szóra nyomban.
Én tudtam – messze anyám, rokonom van,
ezek idegenek.

Felnőttem már. Szaporodik fogamban
az idegen anyag,
mint szívemben a halál. De jogom van
és lélek vagy agyag
még nem vagyok s nem oly becses az irhám,
hogy érett fővel szótlanul kibírnám,
ha nem vagyok szabad!

Az én vezérem bensőmből vezérel!
Emberek, nem vadak –
elmék vagyunk! Szívünk, míg vágyat érlel,
nem kartoték-adat.
Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet,
jó szóval oktasd, játszani is engedd
szép, komoly fiadat!

1935. nov. 21.

Csupor András Az elfoglalt birtok

Végre hazafelé – gondolta Barabás Márton, amikor felszállt a piros 56E jelzésű buszra. Az összes ülőhely már foglalt volt, így hát viszonylag elfogadható kapaszkodóhelyet keresett magának, ahol a busz a legkevésbé rázza. A középső ajtónál levő kettős ülésnél állt meg. A jármű pedig hatalmas füstfelhőt eresztve ki magából nekirugaszkodott a ködös esti útnak. –Olvasni most nem tudok – gondolt a táskája mélyén rejlő könyvre Barabás –, s még csak a tájat se nézhetem ebben a buta ködben. Maradnak az utasok – sóhajtotta magában. A mellette ülő két nőre tekintett. Az ablaknál egy hosszú, fekete kabátos, fekete szoknyás, csizmás lány ült, és a kulcskarikájáról operálta le az Elzett kulcsait. A homlokát frufu takarta, s a sápadt arcot hosszú barna haj keretezte. A legszebb az orra volt, finom, apró macskaorr, kényes és rózsaszín, igazi tejfefetyelő házi cica orrocska.

– Csak egy világoskék masni hiányzik a nyakából – mosolyodott el Barabás, s folytatta a leltárt; a lánynak kissé húsos és sötétpiros ajkai voltak, mindezt talán éppen a nagyon fehér bőre emelte ki. A szemeit nem lehetett látni, mert a kulcsokra szegezte, de Barabás mosolya pillanatában felnézett a fiatalemberre. Szomorú, nagy szürke szemei voltak.

– Szívesen segítenék neki a kulcsokat leszerelni – jelentkezett Barabásban a csapodár gondolat, főleg, hogy a fiatal nő nagy, gyöngyházra lakkozott körmeivel feszegette a kulcstartót.

– A hátamon a szőr! – borzongott bele Barabás, ő ugyanis roppant kényes volt a körmeire, s az ilyen körömmel való feszegetéseket merényletnek tekintette azok ellen.

– Nálam is van kulcs, azt szépen közbeékelném, és egymás után potyognának le a testvérkéi a karikáról. Persze, ehhez le kellene ülnöm mellé – folytatta a megkezdett gondolatokat – de ott már ülnek. S ezzel a figyelme a másik nőre összpontosult. Az körülbelül negyven-negyvenöt éves lehetett, alacsony volt,

dús gesztenyebarna haja szürkült, bőre sárgás volt, járomcsontja igen széles és kiugró, talán kunos vagy mongolos, tekintete nagyon magabiztos, önelégült – egyszóval semennyire se hasonlított a fiatal lányra.

– A szeretője – futott át egy képtelen gondolat Barabáson. – Hülye vagy. Az édesanyja. Esetleg a nagynénje. Az anyósa.

Közben a lány végzett a kulcsok lekényszerítésével, s az elképzelnél kicsit mélyebb hangon valamit magyarázni kezdett a társnőjének. Az idősebb hölgy lehúzta irhakesztyűjét, és jobb kezét a lány bal combjára tette, annak térdénél, de a láb belső felére.

– De ismerős ez a mozdulat! – villant bele Barabásba – De honnan is? Hát persze, megvan! – S látta magát a metróablak tükörképén, ahogy Gabriella combjára teszi a kezét.

– Igen, én is így teszem a kezem Gabi combjára. Mi is ez? Mit is jelent? Eddig még nem gondoltam rá, olyan természetes volt – de ez a birtoklás – az enyém a teste-lelke... Mert bizalmasan csak ráteszem a kezem a combjára, s nem megfogom a combját...

– Tehát mégis a szeretője! – rögzítette magában Barabás, majd elszégyellte magát: toleránsnak toleráns vagy, talán, nem vagy felháborodva, de mégsem fogadod el ezt a kapcsolatot, s végtére is miért kellett rögtön erre gondolni?

– Mert ez a mozdulat erotikus – sietett magának válaszolni.

Közben a mongolarcú hölgy elengedte a combot, s társnője kezét fogta meg, s időnként megsimogatta. Néha az ujjak össze-összekulcsolódtak, mintegy áramkört teremtve a két nő között.

– Ha most néznék oda először, akkor... Akkor azt gondolnám, hogy mégiscsak a mamája, vagy a nagynénje, s ez a kézfogó és ezek a simogatások a vigaszt jelentik, az együttérzést, az erőt – igen, légy erős! – mondja ez a kéz, talán bánata van a lánynak, talán meghalt valakije, talán a férje, az édesanyja, azért van feketében, s most ez a szürkülőbe hajló hajú nő sziklát, bástyát, szigetet jelent neki, valakit, aki rendíthetetlen. Irigy voltál – feddte meg magát Barabás – szerettél volna te lenni a szeretője, s hogy ne legyen savanyú a szőlő, hát mindenfélét kitaláltál.

A busz közben megérkezett a Moszkva térre. Barabás kinézett a ködben lepényként szétterülő lámpafényekre. A járat megállt, s ő villámgyorsan leszökött róla. Arra azért kíváncsi lett volna, hogy a két nő hogyan száll le, és merre veszi útját, de nem fordult meg.

– Ejh, csak egy erős, bizalmas nagynéni és a bánatos leányka – próbálta meggyőzni magát – csak az a mozdulat, azt sehogy se tudom erre magyarázni... Nem, nem tudom. Hát nem tudom...

Dull Ernő: Jelmondat

Éljen és virágozzon a szovjet-magyar barátság
Éljen és virágozzon a nem szovjet-magyar barátság
Éljen és virágozzon a magyar-magyar barátság
Éljen és virágozzon a barátság
Éljen és virágozzon
Éljen és v
v

Dull Ernő: Volt Magyarország

Volt Magyarország mert leszállíthatták az adót és felemelhették a terheket és arcukba nevetettek azoknak akiket a földre sújtottak
volt Magyarország mert megszüntethették az alkotmányt és kiröhöghették azt a keveset aki a jogállamért keservesen kiáltott
volt Magyarország mert elpredálhatták az emberek magánnyugdíj-megtakarítását és felszámolhatták a nyugdíjba vetett hitet is
volt Magyarország mert aki már félig éhen halva nem vetette bele magát a Dunába azt ki lehetett söpörni az aluljáróból mint a szemetet
volt Magyarország mert a kötelező oktatás korhatárát tizennyolcra leszállíthatták tizenhatra mert a vezér megéljenzéséhez ennyi is sok
volt Magyarország mert a gazdaságát működésképtelenné teheték hogy nevetség tárgya a külföldi befektetőknek ide jönni és nem Szlovákiába Romániába Szerbiába ahol várják és megbecsülik őket
volt Magyarország mert itt Szent István óta szeretettel fogadtak mindenkit egészen Tiszaeszlárig egészen a holokausztig és egészen mostanáig amikor a kormányzat már nyíltan eljegyezte magát a fasizmussal
volt Magyarország mert volt mit lerombolni.
De mikor LESZ Magyarország?

Ady Endre: Vízió a lápon

Ez itt a láp világa. Szürke,
Silány, szegény világ. Megülte
Az örök köd, mely egyre rémít.
A láplakók közt várom én itt
Az én szép, fényes reggelem,
Bús esti köd rémít s borul rám,
De az a reggel megjelen.

Rémek között, gomolygó ködben
Elszürkül minden itt a lápon,
A lelkem villan néha-néha,
Szikráit a rémekre hanyom
S hogy el ne izzék, hogy legyen:
A szürkéségből néha-néha
Kidugom büszke, nagy fejem.

Vagyok fény-ember ködbe bújva,
Vagyok veszteglő akarat,
Vagyok a láplakók csodája,
Ki fényre termett s itt marad
Ködomlasztó reggelre várva,
Várván, jön-e a virradat.

Az lesz virradat. Csoda-reggel.
Vulkánhegyek nőnek a lápon,
Jön a sugár egész sereggel,
Végigcikázik a világon.

Lángoszlop lesz, mi most ködös rém,
Lángfolyó lesz a szenny, salak
S a veszteglő bús akaratból
Lesz diadalmas akarat.

Talán vulkánhegyekre lépek
Vérvörös, büszke lobogóval
És torlaszok fölött sűvöltök
Rombolni hívó bomba-szóval,
A büntengert szabaditom föl,
Hogy kiszakítson nádat, tölgyet,
Hogy végtől-végig hömpölyödjön,
Hogy megtisztítsa jól a földet,
Hogy tobzódják a rég veszteglő,
A gátra szomjas akarat.

De lehet, hogy a vulkánhegyre
Fölnevet hozzám egy alak.
Arany-vörös hajtenger földje,
Fehér hab legyen melle, válla,
Gyilkos szemű, forrón lehellő
Legyen majd ez az ördög lánya.
S én elhajítom lobogómat,
Rohanok, bukom ölélébe,
Égetni vágyva, lángban égve,
Százszorozva duzzad föl bennem
A lóp lenyűgözött hatalma:
Ráomlom gyilkos szerelemmel,
Beföd az arany-vörös tenger
S én elmerülök ölve, halva.

Ady Endre: Menekülj, menekülj innen el

Pocsolyás Értől elszakadt legény,
Sorvadva, várva itt tovább ne ülj.
Nem kellenek itt úri álmodók,
Menekülj, menekülj.

Rossz a világ itt: dacos Hunnia
Álmodva vívja a régi csatát.
Veri a Jövőt: balladát akar,
Balladát, balladát.

Homlokod sárgult, lázas a szemed,
Sejtő, beteg és finom a dalod.
És akarod még mindig a babért,
Akarod, akarod?

Dalaid könyvét dobd a tűzbe be,
Sorvadva, várva itt tovább ne ülj:
Pocsolyás Értől elszakadt legény,
Menekülj, menekülj.

Ady Endre: Fölszállott a páva

„Fölszállott a páva a vármegye-házra,
Sok szegény legénynek szabadulására.”

Kényes, büszke pávák, Nap-szédítő tollak,
Hírrel hirdessétek: másképpen lesz holnap.

Másképpen lesz holnap, másképpen lesz végre,
Új arcok, új szemek kacagnak az égre.

Új szelek nyögetik az ős, magyar fákat,
Várjuk már, várjuk az új magyar csodákat.

Vagy bolondok vagyunk s elveszünk egy szálig,
Vagy ez a mi hitünk valóságra válik.

Új lángok, új hitek, új kohók, új szentek,
Vagy vagytok, vagy ismét semmi ködbe mentek.

Vagy láng csap az ódon, vad vármegye-házra,
Vagy itt ül a lelkünk tovább leigázva.

Vagy lesz új értelmük a magyar igéknek,
Vagy marad régiben a bús, magyar élet.

„Fölszállott a páva a vármegye-házra,
Sok szegény legénynek szabadulására.”

Húrok

Ballai László: Botrány az Operában

2012. június 25-én tartották a Magyar Állami Operaház évadzáró ülését, amelyen beszédet mondott a kultúráért felelős miniszter, az intézmény kormánybiztosa, majd kiosztották a hangsúlyozottan Európa-konform új művészeti díjakat, amelyek egyébként az Európa egyik leggazdagabb zenei múltját megáélnak mondható dalszínházunk hagyományaitól teljesen idegenek. Mindez említést sem érdemelne, ha nem fordult volna elő az a rendkívül szokatlan eset, hogy a műsor hivatalos részének végeztével a közönség soraiból szót kért valaki.

Valaki... Ifjúságom operadívája, a szépséges és finom, könnyűléptű és nemes delnő, az isteni Melinda, Mimi és Tatjana, aki mélységes hitelességgel tudta átsugározni e szerepeken a lényében rejlő kislányosságot, miközben teljes mélységében ábrázolta a sorsukban feltorlódnó női léttragédiát.

Tokody Ilona, a világhírű szoprán, a Kossuth-díjas, Liszt-díjas énekesnő, a kiváló és érdemes művész, az Operaház örökös tagja lépett a színpadra. Ezúttal nem énekelt, hanem beszélt. És miközben beszélt, a színpadon addig nagy pöffeszkedéssel helyet foglalt vezetőik arca elsápadt, feje lehorgadt. Nyilván nem a NEMZET egyik legnagyobb művészenek hozzájuk intézett figyelmeztetése miatt. Inkább azért, hogy miképp fordulhatott elő az a malőr, hogy egy – az előjárók és a sajtóvisszhang szempontjából – jól sikerült ünnepség végén, amikor már csak a tapsnak és a fotókhöz szükséges beállításoknak van helye, valaki elmondhassa a saját véleményét, amely nem a hivatalos álláspontot erősíti. A mellre kókadt főkben az a gondolat foroghatott, hogyan akadályozhatják majd meg a jövőben az effajta incidenseket.

Tokody Ilona mélységesen megindult hangon ugyanis a következőket mondta:

„Én azt hiszem, hogy ebben az évadban utoljára lépek föl itt, ezen a csodálatos deszkán, hiszen éntőlem elvettek minden előadást. Úgy gondolom, hogy én vagyok az első örökös tag a világon, akit kirúgtak. Az Operaház rossz irányba megy, veszélyben van a társulati operajátszás, a hagyományok és az értékek. Ezért a Magyar Operaénekesek Egyesülete arra kéri a miniszter urat és a kormánybiztos urat, hogy tekintsenek partnernek bennünket, és tartsanak nyílt szakmai vitát a társulat jövőjéről.”

Az igazsággal – vagyis kontár cselekedeteinek tömkelegével – szembesített díszelnökségből végül a kormánybiztos Ókovács Szilveszter oldalgott a mikrofonhoz. Egy úriember így szólt volna meghatottságtól remegő hangon: „Művésznő, köszönöm, hogy ön, aki mindedig felejthetetlen Fiordiligiként, Toscaként és Leonóraként élt az emlékezetünkben, most prózai végszóval tisztelte meg évadzárónkat.” Egy politikus a következő szavakra szorítkozott volna: „Kedves Tokody Ilona, köszönjük az észrevételeit, amelyeket majd értékelünk és megfontolunk.”

A funkcionárius azonban azt vetette oda: „Először az agyamon az a kép futott át, amint a focimeccseket megzavarja egy meztelenül berohangáló férfi”...

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Fillér u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu